

Մշակութային և Հասարակական
Երկշաբաթաթերթ

Հրավեր

1200 թուման
Հայաստանում 320 դրամ

ԻՐԱՆԻ ՓԱՅՆՈՒՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ ԼՈՆԴՈՆԻ ՕԼԻՄՊԻԱԿԱՆ ԽՍՂԵՐՈՒՄ

MARINI

ԱՅՍ ՀԱՄԱՐՈՒՄ

- 6** **Նոր գիրք Իրանա-Ամերիկեան յարաբերությունների մասին**
- 7** **ԻԻՀ խորհրդարանում հայության պատգամաւոր Կարէն Խանլարեանի այցը «Յայտ»-ի խմբագրատուն**
- 8** **Չեո, որն աննկատ հոսում է մեր կողքին Քարմէն Ազարեան**
- 11** **Ճեղասպանության ճանաչման, Օբամայի եւ այլ «պետայրերի» մասին Զրաչ Ստեփանեան**
- 16** **Քանաստեղծություններ Բեհզադ Աբդի**
- 18** **Առիւծ Արջան Կոլիա Տէր Յովհաննիսեան**
- 19** **Երկրաշարժ Իրանի Ատրպատականում**
- 20** **Հիտլերը մերօրեայ Փարիզի փողոցներում**
- 22** **Խոհանոց**
- 23** **Տնտեսուհու անկիւն Քաթրին Եաղուրի**
- 23** **Մարզանք Արման Տէր Ստեփանեան**
- 26** **Ժամանց**

Մշակութային եւ Հասարակական

Յոյս

Երկշաբաթաթերթ

6-րդ սարի, քիւ129, Օգոստոս 29, 2012,
1200 րուման
Հայաստանում 320 դրամ

- 2** **Իրանի եւ Հայաստանի մարզիկները Լոնդոնի Օլիմպիական խաղերում**
- 2** **Իրանի օլիմպիական կարաւանը 12 մեդալով տուն վերադարձաւ**
- 4** **Հայաստանի մեդալակիրները**

Պ ա ր ս կ ե ր է ն ք ա ժ ի ն

2 Այս համարի հայերէն էջերում	8	Միքայէլ Վարանդեան	12	Յուշեր իմ ծննդավայր Աբաղանից-2
5 Գժար Ընտրություն՝ Եւրոպա թե՛ Եւրասիա		Թուրաջ Խոսրուի		Ալվարո Թորոսեան
6 Գաշնակցության դերը Իրանի սահմանադրական յեղափոխության մեջ-2	11	Մի բանաստեղծություն «Ջընդիատուղ եղանակ» գրքից
Ազատ Մաթեան	14	Յովիկ Պասպարեան՝ Երգահան-խմբավար Թարգմ. Մայիս Խելիաթգադէ

<p>Յոյս</p> <p>Հասարակական-մշակութային երկշաբաթաթերթ</p> <p>Արտոնատէր՝ Լեւոն Ահարոնեան</p> <p>Խմբագիր՝ Ռոբերթ Սաֆարեան</p>	<p>Խմբագրական կազմ՝</p> <p>Քարմէն Ազարեան, Լիա Խաչիկեան, Գարուն Սարգսեան, Արմինէ Մելիք-Իսրայելեան</p> <p>Գեղարւեստական ձեւաւորում՝ Լիա Խաչիկեան</p>	<p>Հայերէն բաժնի սրբագրիչ՝ Քարմէն Ազարեան</p> <p>Կայք Քաջիկ Սաֆարեան</p> <p>Մարզական Արման Տէր Ստեփանեան</p> <p>Բաժանորդագրութիւն Քաթրին Եաղուրի</p>	<p>Հասցէ՝ Թեհրան, Էնդելար պողոտայ, Վալի Ասր քառուղի համար 1048 66495180 66492693</p> <p>Հեռախօս-հեռապատճէն՝ 66495208</p> <p>hoosy@inbox.com www.hoosy.com</p>
---	---	---	--

ԻՐԱՆԻ ՕԼԻՄՊԻԱԿԱՆ

Ամառային 30-րդ օլիմպիական խաղերը իր ավարտին հասաւ Լոնդոնում: Խաղեր, որի վերջին օրը, թէւ այնքան էլ բարեբեր չեղաւ իրանցի մարզիկների համար, բայց եւ ընդհանուր առմամբ ամենապանծալի մրցաշրջանն էր Իրանի համար: Եթէ Մեհդի Թադաւիի անհաւատալի պարտութիւնը՝ կուբայեցի Իւան Լուիզի դէմ եւ Ռեզա Եազդանիի ոտքի վնասուելը եզրափակիչ մարտի վերջին պահին տեղի չունենար, եւ Իրանի ազատ ոճի ըմբշամարտի մարզախմբին կաթաճահար չանէր, իրանցի մարզիկների ոսկի մեդալների թիւը մինչեւ մրցութիւնների ավարտը սրանից աւել կը լինէր եւ պատմական անմախաղէպ յաղթանակ կը լինէր մեզ համար: Այդուհանդերձ Օլիմպիական խաղերի այս շրջանը, որը Իրանի 15-րդ մասնակցութիւնն էր, պակաս յաղթական չեղաւ եւ մեր մարզիկները յաջողեցին շահած մեդալների թիւը երկնիշ դարձնել, որոնցից 4-ը ոսկէ լինելով, այս առունով եւս գերազան-

ԼՈՆԴՈՆԻ ՕԼԻՄՊԻԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԻՆ ՄԵՂԱՆՆԵՐ ԸՆԿՆՍԻ ԻՐԱՆՅԻ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐ

ՈՍԿԷ ՄԵՂԱԼ

- Յամիդ Սուրեան, ազատ ոճի ըմբշամարտ, 54 կգ
- Քեհդադ Սալիմի, ծանրամարտ, +105 կգ
- Ղասեմ Ռեզայի, յունահռոմէական ոճի ըմբշամարտ, 96 կգ
- Օմիդ Նորուզի, յունահռոմէական ոճի ըմբշամարտ, 60 կգ

ԱՐԾԱԹԷ ՄԵՂԱԼ

- Սաջադ Անուշիրւանի, ծանրամարտ, +105 կգ
- Էհսան Յադադի, թեթեւ ատլետիկա

- Սադեղ Գուդարզի, ազատ ոճի ըմբշամարտ, 74 կգ
- Նաւաբ Նասիրշուալ, ծանրամարտ, +105 կգ
- Մուհամմեդ Բաղերի Մոթամեդ, տեկուանդօ, 68 կգ

ԲՐՈՆՁԷ ՄԵՂԱԼ

- Քիանուշ Ռոստամի, ծանրամարտ, 85 կգ
- Էհսան Լաշգարի, ազատ ոճի ըմբշամարտ, 84 կգ
- Քոմէյլ Ղասեմի, ազատ ոճի ըմբշամարտ, 120 կգ

ԿԱՐԱՒԱՆԸ 12 ՄԵԳԱՆՈՎ ՏՈՒՆ ՎԵՐԱԳԱՐՁԱՒ

ցել 2000-ի Սիդնեյի մրցաշրջանին:

Այս շրջանում Իրանը առաջին անգամայ համար յունահռոմէական ոճի ըմբշամարտում ոսկէ մեդալ շահեց, այսինքն ծանրամար-

տից, ըմբշամարտից եւ տեկուանդոյից բացի, եւս մի մարզաճիւղում նւաճում արծանագրւեց մեր մարզանքի պատմութեան մէջ:

Բոլոր այս նւաճումները կատարւեց Լոնդոնում, հէնց նոյն քա-

ղաքում, որը դեռ սրանից 64 տարի առաջ, այսինքն 1948 թւականի Օլիմպիական խաղերում պակաս բարեբաստիկ չեղաւ Իրանի համար, որն իր առաջին մասնակցութիւնից 48 տարի անց՝ երկրորդ անգամը լինելով պաշտօնապէս մասնակցեց այդ խաղերին եւ յաջողեց մեդալ շահել:

Իրանը սկսեալ 1900 թւականից պարբերաբար մասնակցել է օլիմպիական խաղերին, եւ այդ ընթացքում 48 մեդալ նւաճել, որն այս տարւայ 12-ի գումարումով, 60-ի հասաւ: Աւելացնենք, որ այս 60 մեդալները նւաճել են 50 մարզիկներ: Մինչ այս Իրանի ազատ ոճի ըմբշները՝ մեդալներ շահած 33 մարզիկներով ռեկորդակիր են, որից յետոյ երկրորդ տեղում է ծանրամարտը՝ 16, երրորդ տեղում են միասնաբար տեկուանդօն ու յունահռոմէական ոճի ըմբշարտը՝ հինգական մարզիկներով, եւ վերջում թեթեւ ատլետիկան՝ 1 մարզիկով:

Լոնդոնում կայացած Օլիմպիական 30-րդ շրջանի խաղերի աւարտին ԱՄՆ-ը 48 ոսկէ մեդալով առաջին տեղը գրաւեց, Չինաստանը 38 մեդալով՝ երկրորդ, իսկ Մեծ Բրիտանիան 29 մեդալով՝ երրորդ հանդիսացան:

Իրանը 4 ոսկէ, 5 արծաթէ եւ 3 բրոնզէ մեդալներով աշխարհում 17-րդ տեղը զբաղեցրեց, որը նախորդ 14 շրջանների համեմատութեամբ լաւագոյն արդիւնքն է համարում:

Վերջում աւելացնենք նաեւ, որ այս շրջանի խաղերում 44 համաշխարհային, եւ 117 օլիմպիական նոր ռեկորդներ գրանցւեցին:

ԼՈՆԴՈՆԻ ՕԼԻՄՊԻԿԱԿԱՆ ՀԱՅ ՄԵԴԱԼԻՍՏ

Արտեմ Ջուլֆալյան

Լոնդոնի 30-րդ Օլիմպիական խաղերի փոխչեմպիոն Յունահունական ըմբշամարտի 74 կգ քաշային կարգի եզրափակիչում գոտենարտեց ռուսաստանցի աշխարհի չեմպիոն Ռոման Վլասովի հետ

Հռիփսիմե Խորշուդեան

2012 թականի օլիմպիական խաղերի բրոնզե մեդալակիր՝ ծանրամարտի կանանց գերծանր քաշայինների մրցապայքարում

Արթուր Ավետիսյան

20-ամեայ գիւմրեցի ըմբիշը փայլուն ոճով յաղթեց կուբացի Էստրադային եւ նաճեց 96 կգ քաշային կարգում բրոնզե մեդալ

ԻԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԻ ԱԿԻՐՆԵՐԸ

Լոնդոնի Օլիմպիական մարզադաշտում կայացել է 2012 թ. օլիմպիական խաղերի փակման արարողութիւնը: Միջոցառման շրջանակներում ելոյթ են ունեցել Muse, Spice Girls, Beady Eye խմբերը, կիթառահար Բոյայան Մէյը եւ այլք:

Միջոցառման աւարտին մարտի էլ է օլիմպիական կրակը, ինչից յետոյ ելոյթ է ունեցել The Who խումբը:

Օլիմպիական խաղերն սկսել էին Յուլիսի 27-ին:

Առաջին հորիզոնականը՝ մեդալների թով գրաւել է ԱՄՆ-ը՝ նաւաճելով 46 ոսկէ, 29 արծաթէ եւ 29 բրոնզէ մեդալ: Երկրորդ տեղում Չինաստանն է 38 ոսկէ, 27 արծաթէ եւ 22 բրոնզէ մեդալով, իսկ երրորդը՝ Մեծ Բրիտանիան, որը նաւաճել է 29 ոսկէ, 16 արծաթէ եւ 19 բրոնզէ մեդալ:

Հայաստանը 30-րդ ամառային օլիմպիական խաղերում զբաղեցրել է 60-րդ տեղը՝ նաւաճած 3 մեդալով: Հայաստանը ներկայացնող 24 մասնակիցներից Արսէն Ջուլֆալակեանը յունահռոմէական ոճի ըմբշամարտի մրցոյթում նաւաճեց արծաթէ մեդալ, Արթուր Ալեքսանեանը՝ բրոնզէ մեդալ: Հռիփսիմէ Խուրշուդեանը ծանրամարտում եւս արծաճնացաւ բրոնզէ մեդալի:

Յաջորդ Օլիմպիական խաղերը կը կայանան 2016 թ.-ին՝ Ռիո դէ-ժանէյրո քաղաքում: Օլիմպիական խաղերի փակման արարողութեան ժամանակ Ռիոյի քաղաքապետ Էդուարդո Պաէսը Լոնդոնի քաղաքապետ Բորիս Ջոնսոնից արդէն ստացել է օլիմպիական դրօշը:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ԻՐԱՆՅԻՆԵՐԻ ԱԶԱՏ ԱՌԵՒՏՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆ» ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԲԱԺՆԵՏՈՄՍԸ ՆԻՐԻԵՅ ԻԻՀ ԱՌԵՒՏՐԻ ՊԱԼԱՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ՆԱՀԱԻԱՆՂԵԱՆԻՆ

2012 թւականի օգոստոսի 21-ը պատմական օր էր «Հայաստանում իրանցիների ազատ առեւտրի կենտրոն» ընկերութեան համար: ԻԻՀ առեւտրի պալատում տեղի ունեցաւ յատուկ հանդիսութիւն, որի ընթացքում ՀՀ դեսպան՝ Գրիգոր Արաքելեանի միջոցով վերոյիշեալ ընկերութեան առաջին բաժնետոմսը նւիրեց Իրանի առեւտրի պալատի նախագահ՝ Սոհամադ Նահաւանդեանին:

Պարոնայք Արաքելեանը եւ Նահաւանդեանը առանձին խոսքերով գնահատեցին նորաստեղծ ընկերութեան դրական դերը երկու երկրների յարաբերութիւնների զարգացման գործում: Արտայայտեցին նաեւ Իրան-Հայաստան առեւտրի պալատի նախագահ՝ Լեւոն Ահարոնեանը, գործադիր տնօրէն՝ Շահռույի Ջահիրին, ու վերջինիս տեղակալ՝ Ռեզա Հէյ-

դարին: Հանդիպման ներկայ էին նաեւ «Հայաստանում իրանցիների ազատ առեւտրի կենտրոն» ընկերութեան վարչութեան անդամներ՝ Մանուչէիր Սեփեիրին, Ասգարեանը եւ Փիրումեանը:

Հանդիսութեան աւարտին ԻԻՀ առեւտրի պալատի նախագահ Սոհամադ Նահաւանդեանը պարգեւատրուեց առիթին պատշաճ յուշատախտակով:

ՆՈՐ ԳԻՐՔ ԻՐԱՆԱ-ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՅԱՐԱՔԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

2011 թվականին, Երևանում ՀՀ Գիտությունների Ազգային Ակադեմիայի Արևելագիտության ինստիտուտի կողմից լոյս է տեսել Գոհար Իսկանդարեանի գրչին պատկանող «Իրանա-ամերիկեան յարաբերությունները 1942-1960 թվականներին» արժեքալոր աշխատությունը, որն ընթերցողներին ենք ներկայացնում՝ արտասպելով գրքի ներածությունը:

Մերձալոր եւ Միջին Արևելքում տեղի ունեցող իրադարձությունները հասկանալու համար առաջին հերթին պետք է ուսումնասիրել այդ տարածաշրջանի խոշոր պետությունների պատմությունը, դաւանանքը, ժողովրդի աշխարհայեացքը, ւաւանդոյթները: Մերձալոր եւ Միջին Արևելքի զարգացումների վրայ, տարածաշրջանային բոլոր պետություններն էլ ունեն ազդեցութեան իրենց չափաբաժինը, սակայն կան այնպիսի պետություններ, որոնք գլխաւոր դեր ունեն դրանում: Դրանք թւին են պատկանում Իրանը, Թուրքիան, ժամանակին՝ նաեւ Իրաքը:

1973թ. Իրանի, նաւթարդիւնաբերութեան ազգայնացումից յետոյ, տնտեսական եւ ռազմական ներուժն այն աստիճան մեծացաւ, որ այդ երկիրը սկսեց յաւակնել տարածաշրջանային գործերը կարգաւորողի դերին: Բնականաբար դա չէր կարող դուր գալ հզօր տէրութիւններին, քանի որ նրանք կարող էին դուրս մնալ էներգակիրներով հարուստ տարածաշրջանային գործընթացներից:

Սակայն, Իրանը իր հզօրացման նման աստիճանին հասնելու համար ինչ-որ տեղ պարտական էր նաեւ իր երբեմնի դաշնակից Միացեալ Նահանգների հետ հա-

մագործակցութեանը: Որպէս փաստարկ բերենք այն հանգամանքը, որ Երկրորդ համաշխարհային պատերազմից յետոյ Իրանի տնտեսութիւնը՝ արդիւնաբերութիւնը, բանակաշինութիւնը մեծ ներդրումների կարիք ունէին: Այն հիմնականում իրականացւեց Միացեալ Նահանգների կողմից ֆինանսական, ռազմական, տնտեսական օգնութիւնների տեսքով, ինչպէս նաեւ Իրան ուղարկւեցին խորհրդականներ, որոնք փորձեցին կարգաւորել Իրանի վերոյիշեալ գրեթէ բոլոր ոլորտները: Բնականաբար, Միացեալ Նահանգներն այդ ամէնն անում էր առաջին հերթին ելնելով տարածաշրջանային իր շահերից:

Իրանն այսօր էլ գտնուում է համաշխարհային հանրութեան ուշադրութեան կիզակէտում: Եւ եթէ ցանկանում ենք հասկանալ, թէ ինչու են այդքան բարդ ու հակասական իրանա-ամերիկեան յարաբերութիւններն, ապա պետք է հայեացք գցել նրանց յարաբերութիւնների պատմութեան վրայ: Այդ առումով, սոյն ուսումնասիրութիւնը յատուկ նշանակութիւն է ձեռք բերում: Իրանա-ամերիկեան յարաբերութիւնների հետազօտութիւնը հնարաւորութիւն է տալիս ճիշտ գնահատել ստեղծած իրավիճակը եւ տարածաշրջանում

խաղաղութեան հաստատման հեռանկարները: Մերձալոր եւ Միջին Արևելքում ԱՄՆ-ի քաղաքականութեան վերաբերեալ գոյութիւն ունեն բազմաթիւ հետազօտութիւններ, սակայն յատկապէս իրանա-ամերիկեան յարաբերութիւնների շուրջ, այն էլ նոր լոյսի ներքոյ, յատուկ ուսումնասիրութիւն դեռեւս կատարած չէ: Սա հայ արևելագիտութեան մէջ իրանա-ամերիկեան յարաբերութիւնների ուսումնասիրման առաջին փորձն է: Ժամանակագրական առումով այն ընդգրկում է 1942 թ.ից սկսած այն պահից, երբ ամերիկեան զօրքերը մտան Իրան, մինչեւ 1960թ.՝ Սպիտակ յեղափոխութիւնը:

Աշխատութիւնում նորովի է մեկնաբանուում ԱՄՆ-ի քաղաքականութեան ազդեցութիւնն Իրանում, ներկայացուում նրա ձեռքբերումներն եւ բացթողումները, վերլուծութեան ենթարկուում Թեհրանի եւ Վաշինգտոնի վարած ար-

տաքին քաղաքականութիւնը, որը սերտ կապի մէջ էր գտնուում տարածաշրջանային գործընթացների հետ:

Աշխատութիւնն արժեքաւոր է նրանով, որ օգտագործել են երկու երկրների պետական այրերի եւ նշանաւոր դէմքերի անձնական յուշերը, աշխատութիւնները, որը թոյլ է տալիս նորովի մօտենալ իրանա-ամերիկեան յարաբերութիւնների պատմութեանը՝ գերօմնալով խորհրդային գրականութեան կարծրատիպերից: Առաջին հերթին անհրաժեշտ է յիշատակել աշխատութեան համար չափազանց կարեւոր գրականութիւն հանդիսացող աշխատութիւնները եւ յուշագրութիւնները: Դրանք են. Մոհամմադ Ռեզա շահ Փահլաւիի, նրա քրոջ՝ Ա. Փահլաւիի, Ա. Միլսպոյի, Ա. Դալլեսի, Ք. Ռուզելտի, Է. Իդենի ելոյթները եւ աշխատութիւնները, ինչպէս նաեւ վերջերս գաղտնագերծուած TPAJAX գործողութեան ծրագիրը ու մի շարք

այլ փաստաթղթեր:

Նոր փաստերի առկայութեամբ՝ ներկայացուում է ԿՅԿ-ի կողմից իրականացուած «Այաքս» գործողութիւնը: Աշխատութիւնում նորովի է լուսաբանուում Իրանի անդամակցումը Բաղդադի պակտին եւ ռազմական պայմանագրի կնքումը Միացեալ Նահանգների հետ, ինչը բխում էր նաեւ Իրանի շահերից:

Օգուելով առիթից՝ կը ցանկանայի խորին երախտագիտութիւնս յայտնել Արեւելագիտութեան ինստիտուտի գործընկերներիս՝ աջակցութեան եւ ջերմ վերաբերմունքի համար, մասնաւորապէս՝ գիտական ղեկավար, պատմական գիտութիւնների դոկտոր, պրոֆեսոր, իրանագետ Վ. Ա. Բայբուրդեանին՝ ուսումնասիրութեան տարիներին գիտական արժեքաւոր խորհուրդներ տալու համար:

ԻԻՆ ԽՈՐՀՐԳԱՐԱՆՈՒՄ ԹԵՂԱՆԻ ԵՒ ՇԻՄԻԱՅԻՆ ԻՐԱՆԱՆԱՅՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏՎԱՄԱՒՈՐ ՃՐՏԳ. ԿԱՐԷՆ ԽԱՆԼԱՐԵԱՆԻ ԱՅՅԸ «ՅՈՅԱ»-Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ

Իրանական Մորդադ ամսի 17-ը (Օգոստոս 7) Իրանում «Լրագրողների օր» է յայտարարուած: «Յոյս»-ի աշխատակազմին այս օրը շնորհաւորելու համար, մեր գրասենեակն այցելեց Իրանի խորհրդարանում Թեհրանի եւ հիւսիսային իրանահայութեան պատգամաւոր ճրտգ. Կարէն Խանլարեանը:

Չանդիպման ընթացքում հիմնականում խօսեց այն մասին, թէ «Յոյս»-ը լինելով երկշաբաթաթերթ, չի կարող արագ լրատութեան ասպարէզում մրցակցել կայքերի եւ այլ լրատւական միջոցների հետ, բայց փոխարէնը աւելի մեծ դրական դեր կարող է խաղալ համայնքի եւ հայութեան կարեւոր հարցերի քննարկման ու վերլուծութեան ուղղութեամբ: Իմիջիայլոց ասենք, որ դա փորձել է անել թերթս, եւ պիտի շարունակի նաեւ ապագայում:

Չարկ է նշել, որ այս հանդիպումը կարճ տեւեց, եւ առիթը չունեցանք խօսել երկրի խորհրդարանում հայ պատգամաւորի դերի, մասնաւորաբար՝ պարոն Խանլարեանի տարած աշխատանքների մասին: Իհարկէ միայն երեք ամիս է անցել նրա՝ այդ պաշտօնը զբաղեցնելուց, եւ երեւի աւելի երկար ժամանակ է պէտք, այդ մասին հանգամանօրէն խօսելու համար: Վերջում պրն. Խանլարեանը խոստացաւ մօտ ապագայում առանձին հարցազրոյցով անդրադառնալ այդ թեմային:

ԳԵՏ, ՈՐՆ ԱՆՆԿԱՏ

ՄԵՐ ՄԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐ ԳԵՏՆ ԱՅՍՕՐ ԼՔԻԱԾ ՈՒ ՄՈՌԱՃԻԱԾ

Քարմեն Ազարեան

Հայաշատ Սասունը թաղամասի միջով հոսող գետը՝ մեր գետը, Նարմաքի կամ Ջարքեշի գետ կոչվածը, մի ժամանակ զուլալ էր ու խոխոջուն, որը հոսում էր Թեհրանի հիւսիսային լեռներից, իր հետ մեր խղճուկ թաղին բերում բազմապիսի բարիքներ: Յիսունը բուլորած թաղեցիները երազանքով են յիշում իրենց խաղերը այդ պարզ ու մաքուր ջրերում, որը տեղ-տեղ աւազանի վերածված երեխաների համար լողաւազան, իսկ մեծերի համար գորգ ու շորեր

լւացելու յարմարանք էր ստեղծում: Երանի էին այն օրերը... Ոչ շատ խորը հունով հոսող գետը մարդիկ անցնում էին քարերի վրայով, իսկ երբ անձրեւում ու հեղեղում էր, մեծերն ստիպւած փոքրերին շալակած ջրի միջով թրջելով մի կերպ անցնում էին: Կամուրջներ չկային, ուրիշ ճար չկար, իշխում էր դեռ բնութիւնն ու իր օրէնքները: Հայկական համայնքը սկզբում հաստատուել էր գետի ձախ ափին, ուր եւ կառուցւեցին առաջին հայկական դպրոց-

ները, եկեղեցին ու տները, սակայն շուտով տարածւեց գետի հակառակ կողմը եւս: Հետեւաբար երթեւեկութիւնն ու գետն անցնելը պարտադիր ու անխուսափելի դարձաւ: Շատ չանցած տան առելտրով զբաղւող մի հայ կնոջ «Բոնգչի» մականունով յայտնի Նազիկի ջանքերով ու թաղեցիների օգնութեամբ կառուցւեց առաջին կամուրջը, որը հէնց կոչւեց «Նազիկի փոլը» անունով: Նրան յաջորդեց երկրորդ կամուրջը, որին թաղեցիները «Սիմոնի

ՀՈՍՈՒՄ Է ՄԵՐ ԿՈՂՔԻՆ

**Լուսանկարները՝
Փրենի Պողոսեան**

փոլ» էին ասում, հաւանաբար նրա մօտակայ Սիմոնի վարսավիրանոցի շնորհիւ: Տարիներ անցան եւ կառուցւեցին եւս մի քանի կամուրջներ թէ՛ թաղեցիների նւիրատուփիւններով եւ թէ՛ քաղաքապետարանի միջոցներով:

Կեանքը զարգանում էր իր հունով, եւ մեր գետն էլ չէր կարող զերծ մնար նրա հետեւանքներից: Տարիների ընթացքում, արդիւնաբերական հսկայ ու մարդաշատ Թեիրան քաղաքի ձեւաւորումով այդ մաքուր ու լեռնային գետից լոկ շատ հեռուն թւացող անմեղ յուշեր մնացին: Երբեմնի երազային, մեր մանկութեան խաղավայր գետից արդէն բան չմնաց: Հոսող ջուրը գնալով ու գնալով աւելի աղտոտւեց ու պղտորւեց՝ նրա մէջ թափուղ առուների կեղտաջրով ու անխիղճ մարդկանց նետած աղբակոյտով... Եւ բնականաբար այն դարձաւ մկների խաղավայր: Վերջին երկու տասնամեակներում քաղաքի մաքրագործման ու

վերակառուցման պլանների մէջ ներառւեց նաեւ մեր խեղճ ու արդէն լքած գետը: Հունը փորեցին ու պատերի պէս սալապատեցին, բայց դա էլ ցաւօք նրան չվերադարձրեց իր բնական գեղեցկութիւնն ու մաքրութիւնը եւ դեռ աւելին՝ աւելի ակներեւ դարձան ջրում լողացող աղբերն ու կեղտը: Եւ այսպէս մարդիկ սկսեցին աննկատ անցնել այդ տհաճ տեսարանի կողքից, եւ մի խօսքով մոռանալ այդ գետի գոյութեան մասին. գետ, որն, ինչ խօսք, նոյնիսկ այսօր, երբ մենք լքել ենք նրան, իր

մէջ ընկղմելով ու թաղելով, տանում ու հեռացնում է մեր կեանքի յոռի կողմերը, տհաճ գոյացումները՝ դարձեալ ծառայելով մեզ: Երանի թէ այն կարողանար տաներ ոչ միայն միւթական աղտեղութիւնը, այլեւ հոգեւոր մութ կողմերը, որպէսզի մարդիկ դառնային աւելի լուսամիտ ու բարի, որոնց գոյութեան լոյսով ողողւած գետը նոյնպէս մաքուր էր ու վերադառնար իր ակունքներին՝ պարզ ու զուլալ ջրով: Երանի թէ...

ՃԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱԶՄԱՆ, ՕՐԱՄԱՅԻ ԵՒ ԱՅԼ «ՊԵՏԱՅՐԵՐԻ» ՄԱՍԻՆ

Հրաչ Ստեփանեան

«Յոյս»-ի խմբագիր Ռոբերթ Սաֆարեանը թերթի 121-րդ համարում տեսակետ էր յայտնել թէ հայոց ցեղասպանութիւնը շահագործման նիւթի է վերածուել համաշխարհային քաղաքական շուկայում: Թերթի 123-րդ համարում Ռուբէն Սաֆարեանը խիստ քննադատել էր Ռոբերթ Սաֆարեանին, արդարացնելով հայերի դիմումը Օբամային եւ այլ «պետայրերին» ցեղասպանութեան ճանաչման համար: Թերթի յաջորդ համարում Քարմէն Ազարեանը իր հերթին քննադատել էր Ռուբէն Սաֆարեանի յօդածը, առաջ քաշելով նոր հարցեր Մեծ Եղեռնի պատմութեան ուսումնասիրութեան եւ մեր հզօր ու թոյլ կողմերի յայտնաբերման մասին: Այս երեք յօդածներում արտայայտած են մտքեր ցեղասպանութեան ճանաչման, հայ-թրքական յարաբերութիւնների, Հրանտ Դինքի գաղափարների եւ ընդհանրապէս հայկական հարցի վերաբերեալ, որոնք արժանի են ուշադրութեան եւ որոնց, թէկուզ ուշացումով, հարկ է անդրադառնալ հանգամանօրէն:

1 -Ռուբէն Սաֆարեանը, ըստ երեւոյթին, մեծ համարում ունի «քաղաքակիրթ աշխարհի բարձրաստիճան պետայրերի» մասին, որոնք իբր ուզում են «սրբագրել մարդկային պատմութեան անցեալի սխալները»: Որեւէ հայ, որ ծանօթ է հայկական հարցի պատմութեանը դժար թէ հաւատայ այդ պետայրերի բարի նպատակներին: Հայոց պատմութեան մեր տարբեր գրքերն ու դասագրքերը մէկ կէտում համաձայն են որ քաղաքակիրթ

պետութիւններն ու նրանց պետայրերը աւելի քան քառասուն տարի հայերի գլխին դիւանագիտական խաղեր խաղալուց կամ, ինչպէս գրում են, հայերի արիւնով առետուր անելուց յետոյ, երբ արդէն Արեւմտեան Հայաստանը հայաթափուեց, լքեցին հայերին եւ գնացին իրենց քաղաքական բիզնեսի ետեւից: Եւ ինչպէս տեսնում ենք, նոյն արիւնոտ բիզնեսը շարունակուել է առ այսօր աշխարհի տարբեր մասերում՝ մերօրեայ պետայրերի միջոցով: Մենք պարտաւոր ենք առաջնորդել մեր պատմութեան դասերով եւ ոչ թէ «քաղաքակիրթ» պետայրերի խոստումներով ու խօսքերով: 1920-ական թւականների սկզբում, ահաւոր տառապանքներից ու կորուստներից յետոյ, հայերը վերջապէս համոզուեցին որ իզուր են յոյս դրել այդ քաղաքակիրթ պետութիւնների վրայ, որ այդ պետայրերը եղել են պրոֆեսիոնալ դիւանագետ-խաբէրացիներ, որոնց լարախաղացութիւններով եւ ճամարտակութիւններով տարւած հայ ժողովուրդը հասաւ իսպառ ոչնչացման անդունդի եզրին: Այդ մեծարժոյ պայրերին Ա. Իսահակեանը անւանել է դեւ-դիպլոմատներ, սրիկաներ, լրբեր եւ այլն, իսկ սրանց պոչը բռնած հայ ղեկավարներին, սրանցից հող ու հայրենիք մուրացողներին Չարենցը կոչել է «հացկատակներ, մթին սերմանողներ քամու ու մուրացկանութեան»:

Եւ այսպէս, «քաղաքակիրթ» պետութիւններից հիասթափուած հայ ժողովուրդը, բացի Սփիւռքում ծւարած որոշ տարրերից, ծեռք քաշեց տասնամեակների իր պատրանքներից եւ նւիրեց իր

յօշուտած հայրենիքի փրկւած վերջին հողակտորի վերաշինութեան գործին: Արդիւնքը աւերակ ու արմաքամ Հայաստանի վերածնունդն էր: Խորհրդային Հայաստանի առաջին քսան տարում Հանրապետութեան բնակչութիւնը գրեթէ կրկնապատկուեց: Մի պահ երեւակայէք, որ ներկայ անկախ Հայաստանի այս քսան տարում երկրի բնակչութիւնը կրկնապատկւած լինէր, թող որ ոչ մի Օբամա էլ հայոց մասին խօսած չլինէր: Ո՞րը կը լինէր ցանկալի՝ հէնց հայկական հարցի տեսանկիւնից դիտուած՝ ստեղծել զարգացող ու կայուն Հայաստան, թէ՞ աչքերը տնկել Օբամայի շրթերին, թէ երբ է արտասանում «Genocide»-ը՝ բառը, որ հայերի բախտը բացւի: Կարելի է պատկերացնել նաեւ հակառակը: 1920-30-ական թւականներին Հայաստանի բնակչութիւնը չաճէր (եւ դեռ այսօրայ նման մի բան էլ պակասէր), բայց փոխարէնը օրւայ պետայրերը- Մուսոլինին, Հիտլերը եւ ուրիշներ- դատապարտած լինէին հայոց ցեղասպանութիւնը. ո՞րն էր աւելի կենսական հայոց ապագայի համար: Այն, ինչ մնաց հայերին՝ դա տքնաջան աշխատանքով վերածնւած իրենց հայրենիքն էր, իսկ բոլոր «հայասէր» ու «հայապաշտպան» պետայրերի խօսքերը յօդս ցնդեցին:

Այսօր դարձեալ Արեւմուտքի պետայրերը հետաքրքրուած են հայերով: Այս փուլում նրանք նպատակ ունեն Կովկասից դուրս մղել Ռուսաստանին ու Իրանին, բայց այստեղ նրանց խոչընդոտում է այդ երկու երկրների գործընկեր Հայաստանը: Արեւմուտքն

ուզում է Վրաստանից եւ Ադրբեյջանից յետոյ իր հետ ունենալ նաեւ Հայաստանը: Դրան հասնելու համար արեւմտեան պետայրերը, բոլոր խօսքերի ու խոստումների հետ, լայնօրէն չարաշահելու են նաեւ ցեղասպանութեան բառը: Նրանք ամէն դերասանութիւն կանեն, միայն թէ Հայաստանը ներքաշեն իրենց ազդեցութեան ոլորտը, իսկ յետոյ Հայաստանի գլխին ինչ գալիս է՝ թող գայ: Վերջինը՝ այդ դերը խաղաց Սարքոզին, ցեղասպանութեան ճանաչումով հմայած հայերին նախ ոգեւորելով մինչեւ երկինք, եւ վերջը նրանց թողնելով՝ շնած ու բերանբաց: Բայց թում է թէ կոյր հաւատը դէպի քաղաքակիրթ պետայրերը նորից ամրանում է հայերի մէջ: Ըստ երեւոյթին արեւմտեան քարոզչամեքենան անում է իր գործը, եւ դեռ կը գտնեն հայեր, որ կը շարունակեն դիմել նորանոր օբամաների եւ սարքոզիների, մինչեւ մի գեղեցիկ օր նրանք արտասանեն ցեղասպանութիւն բառը, իհարկէ եթէ մինչ այդ Հայաստանն արդէն հայաթափուած չլինի:

Եզրակացնենք: Հայաստանի մէկ գիւղի վերաշինութիւնը հազար անգամ ասելի արժէ, քան հազար հայասիրական խօսքեր, որ մեզ շռայլել են քաղաքակիրթ պետայրերը՝ Գլադստոնից մինչեւ Սարքոզի:

2-ի՞նչ նպատակ են հետապնդում քաղաքակիրթ երկրների պետայրերին դիմող հայերը՝ ցեղասպանութեան ճանաչման հետ կապած: Ոչ մէկից յստակ պատասխան չէք ստանայ: Յամենայն դէպս Ռուբէն Սաֆարեանը այսպէս է ասում. «Միջազգային առումով հայոց ցեղասպանութեան համաշխարհային ճանաչեցման բուն նպատակը վրէժխնդրութիւն կամ ներկայիս Թուրքիայի տերիտորիայի մի մասը Հայաստանի Հան-

րապետութեան տարածքին կցելու իմաստով չէ, այլ միջազգային արդարութեան եւ մարդկային վեհ արժանապատուութեան վերականգնումն է»: Հեղինակը իր յօդուածի այլ տեղերում եւս խօսում ու կրկնում է մարդկային արդարութեան եւ համամարդկային արդարութեան վերականգնման մասին: Այդ խօսքերը առատօրէն գործածուում են նաեւ «մարդու իրաւունքների պաշտպան» քաղաքակիրթ երկրների պետայրերի կողմից: Եւ մեր մէջ որոշները սպասում են, որ օբամաները գալու են ինչ-որ մարդկային արդարութիւն վերականգնելու եւ մխիթարելու հայերին: Պրն. Սաֆարեան, ով ուզում է թող նման մարդասիրական լուզումներին հաւատայ, բայց այդ քաղաքակիրթ պետայրերի մարդասիրութիւնը ճաշակած եւ նրանց աչքի առջեւ ցեղասպանւած հայ ժողովրդին վայել չէ այս խօսքերով տարւելը: Այդ խօսքերին հաւատալու եւ յուսախաբելու արդէն բաւական փորձառութիւն ունի հայ ժողովուրդը: Արդեօք նորից պիտի նա իրեն փորձութեան ենթարկի: Հայոց տառա-

պանքի, ջարդերի եւ ցեղասպանութեան տարիներում ժամանակի պետայրերը որքա՞ն խօսքեր են ասել հայերին՝ մարդկային արդարութեան վերականգնման վերաբերեալ եւ այդ մասին որքան դիպուկ է ասել հայոց տառապանքի երգիչ Սիամանթօն «Ո՛վ մարդկային արդարութիւն, թո՛ղ ես թքնեմ քու ճակատիդ»: Դա նահատակ բանաստեղծի խօսքն է յուած «ապագայ սերունդներուն եւ մեր անցեալին տխրութեանն ի նւէր» եւ մենք պարտաւոր ենք չմոռանալ այն:

Մի այլ տեղ Ռուբէն Սաֆարեանը ասում է. «Հայերի իրաւունքն է աշխարհի ամենահզօր պետութիւն՝ Ամերիկայի նախագահից պահանջել պաշտօնապէս ճանաչելու հայոց «Genocide»-ը»: Նպատա՞կը: Այն, որ Օբաման ճնշում բանեցնի Ամերիկայի դաշնակից Թուրքիայի վրայ, որ սա «արժանի հատուցում կատարի իր նախկին հնազանդ ու պարտաճանաչ քաղաքացիների յետնորդներին»: Ո՞րն է այդ արժանի հատուցումը: Ռուբէն Սաֆարեանը յայտարարում է. «Թուրքիայի գործող կա-

ռավարութիւնը պարտաւոր է շուրջ 43 միլիարդ դոլար վճարել վերապրողներին:»

Պրն. Սաֆարեան, Թուրքիայի ուզածն էլ հօ հէնց այդ է՝ փակել հարցը դրամական փոխհատուցումով. թող իր նախկին հնազանդ հպատակների այսօրւայ հնազանդ ժառանգները գան, խօսեն հարցի մասին, սակարկեն, քաղաքակիրթ պետայրերն էլ կը միջնորդեն եւ վերջը այդ ժառանգները թող մի կլոր գումար ստանան, տանեն ծախսեն եւ ցեղասպանութեան հարցը արժանի կերպով լուծուած համարեն:

Պրն. Սաֆարեան, «Յոյս»-ի խմբագրի յօդուածը քննադատելիս գրել էք, որ նրա դժգոհութիւնը՝ թէ ինչու են հայերը Օբամայից պահանջել, որ նա անպայման օգտագործի Genocide տերմինը, «խորհել է տալիս յօդուածի իւրաքանչիւր հայ ընթերցողին»: Օգտագործելով ձեր գրելաոճը՝ թոյլ տւէք ասել, որ ձեր յօդուածում առաջ քաշած այն գաղափարը, որ օբամաների միջնորդութեամբ կարելի է դոլարային փոխհատուցումով լուծել հայոց ցեղասպանութեան հարցը, «խորհել է տալիս յօդուածի իւրաքանչիւր հայ ընթերցողին»:

3 - Վերոյիշեալ երեք յօդուածների առանցքային թեման հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումն է: Հարց է առաջանում՝ արդեօք կարիք կա՞յ հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման: Հաստատօրէն այո՛, բայց կարելորդ ճանաչումն է ժողովուրդների կողմից եւ ոչ թէ պետութիւնների: Պէտք է տարբերել հասարակութիւնը պետութիւնից: Հասարակութիւն ասելով հասկանում ենք ժողովրդական լայն զանգուածները եւ նրանց առաջադէմ ներկայացուցիչները՝ մտաւորականներ, գիտութեան եւ արւեստի գործիչներ, ինչպէս նաեւ ժողովրդական պատգամաւորներ: Ժողովուրդների կողմից հայոց ցե-

ղասպանութեան ճանաչման կարելորդը առաջ է քաշել 1970-ական թւականներին՝ հայ ազգային ազատագրական նոր շարժման ընթացքում: Արեւմտեան Հայաստանի ազատագրման նպատակով սկսած այդ շարժումը անհրաժեշտ էր համարում շրջապատի ժողովուրդների զօրակցութիւնն ունենալ հայ ժողովրդի իրաւունքների վերականգնման պայքարում, եւ առ այդ՝ նա աշխատում էր զինակցական կապ հաստատել տարածաշրջանի յեղափոխական ուժերի, յատկապէս Թուրքիայի բռնապետութեան դէմ պայքարող քրդերի եւ թուրքերի հետ: Նոր շարժումն այդպիսով ձգտում էր նաեւ ներկայութիւն դառնալ Թուրքիայում, մասնաւորապէս հայկական հողերում: Շարժման մասնակիցները նոր հայեացքով էին նայում հայոց նորագոյն պատմութեանը, հայերին եւ ոչ-հայերին ներկայացնում էին ճշմարտութիւնը հայոց ցեղասպանութեան մասին իր բոլոր կողմերով, ուրեմն եւ քօղազերծում էին քաղաքակիրթ աշխարհի բացասական դերը հայկական հարցում:

Հայերի համար ազատ ապրելու իրաւունքի ձեռքբերման, հայերի եւ տեղացի ժողովուրդների փոխըմբռնման եւ հայկական հողերում ներկայութիւն լինելու գաղափարը հետագայում զարգացրեց Հ. Դինքը, միայն թէ Դինքը բացառում էր զինեալ պայքարն ու ուժային լուծումները եւ հաւատում էր երկխօսութեանը. «Թուրքերու հետ երբ կը խօսիմ... ես միայն կը ջանամ, որ իրենք իրականութիւնը գիտնան», ասում է Դինքը, որովհետեւ «ադ ժողովուրդը մէկ բանի պէտք ունի՝ գիտակցելու, գիտնալու, սորվելու: Եւ մեր պայքարը մենք այդ ուղղութեամբ կը տանինք՝ ժողովրդին գիտցնել, կը խօսինք, կը գրենք, պայքարի մէջ ենք երկրի մէջէն»:

Ի դէպ, հիմա գրեթէ բոլոր հայ

կազմակերպութիւնները ուզում են Դինքին եւ իրենց ներկայացնել որպէս գաղափարակիցներ եւ ուղեկիցներ, սակայն Դինքի մտածելակերպը տարբեր է ներկայումս հայաշխարհում տարածուած մտայնութիւններից, մանաւանդ հէնց ցեղասպանութեան «ճանաչում»-ի հարցում: Դինքն ասում է՝ «չեն հաւատար ոչ Ֆրանսիայի, ոչ Գերմանիայի, ոչ միւսին, որ ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը նոյն ատեն չեն գործածեր, չեն շահագործեր իրենց քաղաքականութեան Թուրքիոյ հետ ունեցած մարզին մէջ»: Դինքը համոզուած է, որ նախկինում հայերը սխալւել են օտար պետութիւններին դիմելով եւ հիմա նոյնիսկ քրդերին էլ խորհուրդ է տալիս հայերի սխալը չկրկնել:

Ըստ Դինքի՝ Թուրքիան պիտի ճանաչի հայոց ցեղասպանութիւնը, բայց թուրք ժողովրդի ճնշման տակ, եւ ոչ թէ մեծ պետութիւնների պահանջով կամ հրահանգով. «Օր մը չէ օր մը Թուրքիայի ժողովուրդը իր մէջէն պիտի ընդունի եւ իր պետութեան պիտի ճնշէ իրականութեան: Ես ասոր կը հաւատամ եւ ասոր համար կը պայքարիմ արդ»: Այս մասին Դինքը բացատրում է թէ իրօք կարելի է, որ օտար պետութիւնների ճնշման բերումով Թուրքիան ճանաչի հայոց ցեղասպանութիւնը, բայց «վերէն» կատարուած այդ ճանաչումը շատ բան չի փոխի: 1908 թին էլ երիտթուրքական վերնախաւը վերից ձեւականօրէն ճանաչեց Համիդեան ջարդերը, ընդունեց հայերի եւ թուրքերի հաւասարութիւնը, բայց ահա մի տարի չանցած տեղի ունեցաւ Ադանայի ջարդը, որովհետեւ թուրք նախապաշարուած հասարակութիւնը չէր փոխւել, որովհետեւ «վերէն եկած եւ չմարսուած այդ փոփոխութիւնը... ձեւ մըն է... բայց աւելի էական է վարէն վեր կատարուածը»:

Հայոց ցեղասպանութեան այսպիսի ճանաչումի համար Դինքը

մեծ աշխատանքի ասպարեզ է տեսնում. «Մենք ներսեն ինչ կրնանք ընել՝ անիկա կընենք», ասում է Դինքը եւ դիմելով թուրքիայից դուրս գտնող հայերին աւելացնում «Դուք ալ ձեր ձեռքէն եկածը կարենաք ընել...ինչ կրնաք ընել, գրեցեք՝ եթէ պատմաբան էք, խօսեցեք, դուրսէն չեն գիտեր՝ դուք պիտի արտադրեք թէ ինչեր կրնաք ընել»: Ներկայումս կարեւոր անելիք է շրջապատի ժողովուրդներին ճանաչեցնել թրքական շովինիզմի եւ պանթուրքիզմի էութիւնը, ներկայացնել հայկական հարցի ճիշտ պատմութիւնը, մանաւանդ պատռել պէտք է «քաղաքակիրթ» աշխարհի դիմակը այս հարցում: Օրինակ Սարքոզիին լորձնաշուրթ շողոքորթելու փոխարէն լաւ էր, որ հայերը «ազատատենչ» Ֆրանսիայից պահանջէին բացայայտել 1920-21 թւականներին Ֆրանսիայի կողմից Կիլիկիան թուրքերին յանձնելու ամբողջ թղթածրարը, որը վերջացաւ հազարաւոր հայերի նոր ջարդերով: Նմանապէս կարելի է պարզաբանել հայկական հարցում Անգլիայի տեւական թրքանպաստ կեցւածքը՝ Բեռլինի Կոնգրեսից մինջեւ Պոտսդամի Կոնֆրանս:

Բացայայտել պէտք է նաեւ Իսրայէլի կողմից հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումի ներկայ խաղը, որն ուղղակի ծաղր ու վիրաւորանք է հայերի հանդէպ: Սիոնիզմը հիմնական դեր է ունեցել պանթուրքիզմի գաղափարաբանութեան ստեղծման մէջ, երկար տարիներ սիոնական լոբբիները պաշտպանել են թուրքիային հայերի դիմաց, իսկ այսօր Իսրայէլը մի կողմից նոր թափով զինում է Ադրբեջանին, ու միւս կողմից, հայերի աչքին թող փչելու համար, ահա բարեհաճել է քննարկել հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը: Եւ կան գլուխը կորցրած հայեր, որ իրենց դաճանջը քրքած վտանգը չտեսնելով, սպա-

Դինքը համոզուած է, որ նախկինում հայերը սխալուել են օտար պետութիւններին դիմելով

սում են հրաշագործ «ճանաչում»-ին: Տեսեք՝ այդ ճանաչման տենդը մինչեւ ո՞ր աստիճանի կարող է կուրացնել հայ մարդկանց: Իսրայէլից ցեղասպանութեան ճանաչում սպասող հայերը լաւ կանէին նախ սիոնիստներից պահանջէին հայ եւ իրեայ նոր սերնդի համար մեկնաբանել սիոնիստ-երիտթուրք եղբայրութեան պատմութիւնը եւ ընդհանրապէս խօսել հայկական հարցում սիոնիստ դեկավարների հակահայ դիրքորոշման մասին՝ թեոդոր Յերցլից մինչեւ Շիմոն Փերեզ:

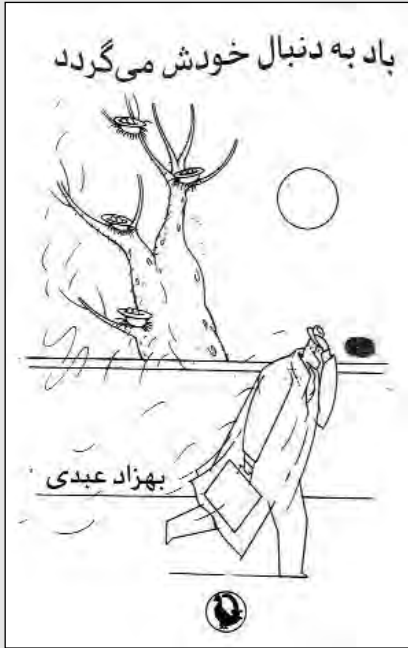
4-վերջում մնում է մէկ հարց. ներկայ պայմաններում ի՞նչ հնարաւոր լուծում կարող է ունենալ հայկական հարցը, աւելի որոշակի՝ թուրքիայի տիրապետութեան տակ մնացած Արեւմտեան Հայաստանի հարցը: Մի կողմից ցեղասպանութեան «ճանաչում-հատուցում»-ի յոյսով մեծ պետութիւններին դիմելը թոււմ է անհեռակար, եւ որոշ իմաստով նոյնիսկ վնասակար, որովհետեւ հայ նոր սրնդի միտքը շեղում է

հայ կեանքի իրականութիւնից՝ ճօճելով նրանց ազգային երազանքների մէջ: Այդպիսիների մասին Դինքն ասել է, որ նրանք ցեղասպանութիւնը ճանաչող պետայրերին «Յիսուս Փրկիչներ» են կարծում: Միւս կողմից Հայաստանի Հանրապետութիւնից առայժմ միայն կարելի է սպասել, որ նա պահի ու պահպանի Արեւելեան Հայաստանը: Ըստ Դինքի՝ ներկայ իրադրութեան մէջ հայկական հարցի միակ հնարաւոր լուծումը կարող է սկսել հէնց թուրքիայում՝ կապած թրքացած, քրդացած եւ այլ հայերի ազգային ինքնութեան վերականգնման հետ: Դինքի վկայութեամբ «Թուրքիոյ մէջ այսօր հազարաւորներ կան, որ քաջութիւն ունին հրապարակաւ արտայայտելու, գիրքեր եւ յօդածներ գրելու, թէ իրենց պապերը հայ էին: Թուրքիոյ մէջ հիմա այս ուղղութեամբ շարժում կայ, եւ ես ըսեմ, որ ապագայ հայ կեանքի ամենամեծ եւ ամենայուսալի աշխատանքներէն մէկը կրնայ դառնալ անիկա: Եթէ թուրքիա եւրոմիութեան անդամ դառնայ օր մը, չեն սխալիր եթէ հայութիւնը

առնւազն երկու միլիոն եւս շատնայ»: Յայերի այս թւաքանակը այլ աղբիւրներում ներկայացուում է աւելի կամ պակաս: Թուրք հեղինակներից շատերը այն նշում են կէս միլիոն: Ինչեւէ, իրականութիւն է, որ Թուրքիոյ արեւելքում ընթանում է հայկական ազգային զարթօնքի շարժում, որը հայկական հողերում կարող է առաջացնել հայ տարրի զգալի ներկայութիւն: Յայացման այս շարժումն աշխուժացնելու միտումով, Դինքը ջերմեռանդօրէն պաշտպանում է Թուրքիայի օր առաջ մուտքը եւրոմիութիւն, այնինչ բովանդակ Սփիւռքում, չգիտէս ուն կամքով եւ ո՛ր հեռանկարով հակառակում են դրան, պահանջելով, որ Թուրքիան նախ ճանաչի հայոց ցեղասպանութիւնը: Դինքն ասում է, որ շարած է սփիւռքահայերի այս կեցւածքից, չէ՞ որ Թուրքիայի մուտքը եւրոմիութիւն առիթ կը ստեղծի, որ թաքուն հայերը ազատօրէն վերադառնան իրենց ինքնութեանը: Բարեբախտաբար Թուրքիայում ընթացող հայոց զարթօնքի շարժումը չի գտնուում օբանմաներին դիմող «ազգայիններ»-ի ձեռքում, այլ ընթանում է սրանցից անկախ, համապատասխան իր շրջապատի պայմաններին: Այս շարժումով միաժամանակ աստիճանաբար տարածւում է հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը Թուրքիայի ժողովուրդների մէջ, որը կարող է օգնել հայերի եւ այդ ժողովուրդների ապագայ համակեցութեանը: Շարժման նպատակը դուրսային փոխհատուցումը չէ, այլ ցեղասպանութիւնից վերապրած հայերի յետնորդների ազատ ու հաւասար ապրելու իրաւունքը: Եւ դրա համար հայերը պէտք չունեն օբանմաների «ճանաչում»-ին, առաւել եւս՝ միջամտութեանը: Իհարկէ, օբանմաները, բուշերը եւ նմանները որքան ուզում են թող խօսեն, կամ չխօսեն հայոց ցեղասպանութեան մասին, ընդունեն, ուրանան կամ

ժխտեն այն, միեւնոյնն է, հայոց ցեղասպանութիւնը պատմական փաստ է եւ ճշմարտութիւնը ընդմիշտ քօղարկած չի մնալու: Դրա մասին որեւէ կերպ խօսելը, թէկուզ ժխտելը, վերջին հաշուով հայերի օգտին է, որովհետեւ բացուում է հարցը եւ օգնում ճշմարտութեան բացայայտելուն: Վախը ցեղասպանութեան ժխտումից չէ: Փաստօրէն Թուրքիայի մեծ սխալը, այսինքն՝ ցեղասպանութեան ուրացումը մեծապէս օգնել է, որ հայկական հարցը վերարժարժուի եւ դուրս գայ մոռացութեան փոշուց: Վախը նախ՝ օբանմաների հաւանական ներքաշելն է հայկական հարցի լուծման գործընթացների մէջ եւ երկրորդ՝ հայերի սասարդների՝ պատրանքների մէջ ընկնելը, թէ մի օր օբանմաները կը լուծեն հայկական հարցը: Յայ նոր սերունդը պիտի ապրի ոչ թէ երեւակայական, այլ՝ իրական աշխարհում: Ներկայ իրականութիւնն այն է, որ Արեւմտեան Յայաստանում եւ Թուրքիայում գտնուող յարակից շրջաններում տասնեակ միլիոնաւոր բնակչութեան մէջ մեծամասնութիւն են կազմում ոչ-թուրք ժողովուրդները՝ քրդեր, լազեր, մուսուլման վրացիներ եւ այլ զանազան էթնիկ խմբեր, որոնք ձգտում են իրենց ազգային ինքնութեան վերականգնմանը: Այդ ժողովուրդների ազգային շարժումը վաղ թէ ուշ տանելու է դէպի ինքնորոշման իրաւունք, որը Թուրքիայի արեւելեան մասում կը ստեղծի նոր իրավիճակ եւ կը բացի ապագայի նոր հեռանկար: Այժմ այդ բազմացեղ միջավայրի ընդարձակ տարածքում ինքնութեան զարթօնք են ապրում նաեւ ծագումով հայերը: Թուրքիայում զարգացող տարբեր ազգերի պահանջատիրական այս շարժումը կարող է միասնական յաղթանակի յանգել, եթէ ընթանայ, առանց օբանմաների միջամտութեան եւ եթէ նացիոնալիստական գրգռումներով մէկ ազ-

գին չլարեն միւսի դէմ: Դինքի մտածումներն ու տեսակետները հիմնւած են հայկական եւ թուրքական վերոյիշեալ իրականութիւնների վրայ: Նա ընդհանրապէս համամիտ չէ Սփիւռքում տարուող «ճանաչման» աշխատանքների հետ: Իր խօսքերով «ճանաչման հարցը, վերջը հատուցումի հարցը, հողի հարցը եւ այլն եւ այլն... ես այդպիսի մտածումներ չունիմ: Իմ տեսակետս Յայաստանի եւ հայաշխարհի ապագայի մասին քայլ առ քայլ իրականութիւնն ապրիլն է, տեսնենք յետոյ Աստուած ինչ քայլ կը բացէ առաջելու, կամ ինձմէ վերջը իմ սերունդիս կընէ, ինչ որ պէտք է այդ քայլն ընէ առաջիկային:» Եւ ներկայ փուլում իր առաջնահերթ անելիքն է համարում Թուրքիայի ծագումով հայերին իրենց ինքնութեանը վերադարձնելը. «Ինձի համար շատ կարեւոր է այս հարցում աշխատել եւ գտնել այդ կորուսածները, ողջեցնել այդ մեռածները: Շատ կարեւոր է գտնել այդպիսի հայ մը եւ իրեն տալ իր հայութիւնը»: Եւ «ես թաքուն հայութեան ապագային մասին հոն ապրող քաղաքացի մը ըլլալով իմ առջեւ ունիմ մէկ պայքար, մէկ աշխատանք... պայքարել մեր հաւասար քաղաքացիութեան իրաւունքը ձեռք ձգելու եւ մեր ինքնութիւնը ազատաբար արտայայտելու իրաւունքը ձեռք ձգելու: Մեր հիմնկլայ հեռանկարը միմիայն ասիկա է»: Ազգային զարթօնքի այս շարժումը արդէն տւել է արդիւնքները, որ նախկինում երեւակայելն իսկ դժուար էր: Այսօր Սասունում, Դերսիմում եւ այլուր ծագումով հայերն իրենց յայտարարում են հայ եւ աշխատում են տէր կանգնել իրենց ազգային ժառանգութեան: Այդ զարթօնքի շարժումը յաջողութեամբ շարունակում է իր ընթացքը դէպի Մեծ Եղեռնի հարիւրամեակ: Օբանմաներն ու հայ օբանայականները այդ շարժման մէջ տեղ չունեն:

26-ամեայ Բեհզադ Աբդիի բանաստեղծությունների առաջին ժողովածուն՝ «Քամին իրեն է որոնում», լաւ ընդունելութիւն է գտել գրական շրջանակներում: Ահաւասիկ, նմուշներ նրա ստեղծագործութիւններից:

Բեհզադ Աբդիի

ԳՈՒՈՐՇԻՆ ԱՊԱԿՈՒ ՎՐԱՅ

Սկզբում
գոլորշի էինք ապակու վրայ

մանուկն եկաւ
մատի ծայրով ինձ նկարեց
մենութեանս համար
քեզ յաւելեց

զնաց
եւ յաջորդ օրը
քարը ձեռքին վերադարձաւ

ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐ

Մեր մայրերին ասա
այն հաւաքական լուսանկարը
բզկտեց
ու իւրաքանչիւրս մի կողմ ընկանք

Մեր մայրերին ասա
երկինքը նոր ապաստան է
քանու հետ քշւած փափագների համար

ԵՐԿՐԻ ՎԵՐՋԻՆ ԲԱՈՐ

Աղանից
երկրի առաջին բառն էր՝
երկնքի հետ

Գնդակը
երկրի վերջին բառն էր՝
իր հետ

ԱՆՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

Մրջիւնները
քանու բերած
թիթեռի թեւն են
յուղարկաւորում

ՆԱԲԱՎԱՐԸ

...Թէւ նաւավարը գնալու ցանկութիւն չունի

Նաւակը
ալիքների շարունակութեամբ առաջ է շարժուում
թէւ նաւավարը գնալու ցանկութիւն չունի

Նաւակը
ալիքների շարունակութեամբ առաջ է շարժուում
թէւ նաւավարը գնալու ցանկութիւն չունի

Նաւակը
ալիքների շարունակութեամբ առաջ է շարժուում
թէւ նաւավարը գնալու ցանկութիւն չունի

ՔԱՄԻՆ ԻՐԵՆ Է ՈՐՈՆՈՒՄ

Փայտփորիկ
ի՞նչ ես ուզում այս ծառից

-Կտուցս

ծա՛ռ
ծեռք քաշիր հողագնդից

-արմատս չի վերադարձնում

հողագո՛ւնդ
ի՞նչ ես որոնում
աչքդ յառած երկնքին

-ծգողականութիւնս եմ կորցրել

Երկինք
ոտքով մի սեղմիր հողագնդի կուրծքն այդպէս
հէ՛յ երկինք
քեզ հետ եմ երկինք

քամին ինքն իր հետ է խօսում
քամին իրեն է որոնում
քամին շտապ վազում է
ու երբեք չի հասնում

ՈՐՔԱՆ ԿԸ ԽՆՂԱՆՔ
Երկար տարիներ յետոյ
որքան կը խնդանք

ես յիշելով քեզ
դու՝ ինձ

ՔԱՐԱԲԵԿՈՐ
Տունը
ջարդած պատուհան է
դու՝
մանկութիւնից նետած քարաբեկոր

ԱՇՈՒՆ
Ձմեռը թախծոտ եղանակ է
ամառն ակելի թախծոտ

ինքն էլ չգիտի ի՞նչ է ուզում
ծնռանը ամռանն է սպասում
ամռանը՝ ծնռան

այսօր
գարնան հետ մի անկիւնում կանգնած
Լէյլայի գնալն է դիտում

Թարգմանեց՝ Նորվանը

ԼՈՅՍ Է ՏԵՍԵԼ ԱԶԱՏ ՄԱԹԵԱՆԻ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԳԵՐԲԸ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՀԱՏԸՆՏԻՐ

Պարունակում է գործեր հետեւեալ
հաւաքածուներից
Անապատի ծաղիկները (1981)
Չընդհատող եղանակ (1995)
Մամուլում լոյս տեսած գործեր
Անտիպ բանաստեղծութիւններ

Ո՛Վ Է ՉԱՐԵՆՅԸ

Նոր հայեացք
Եղիշէ Չարենցի կեանքին եւ
ստեղծագործութիւններին.
Բանաստեղծի հոգեբանութեան վերլուծութիւն
հիմնւած նրա գործերի վրայ

ԱՌԻԾ ԱՐՔԱՆ

Կուլիա Տէր Յովհաննիսեան

Անտառում հրացանը ձեռքիս՝
հանդիպեցի առիւծին:

- Ողջո՛յն անտառի Արքային,-
գլուխս խոնարհելով ասացի ես:

- Ողջո՛յն,- ասաց առիւծը,-
բայց ի՞նչ է նշանակում «արքայ»:

- Դէ, արքայ, էլի: Ինչո՞ւ ես հա-
մեստութիւն անում, ինքը էլ գի-
տես, որ անտառի գազանների
արքան ես:

- Ո՛չ, չգիտեմ, սկի չգիտեմ ինչ
ասել է՝ արքայ:

- Կատակո՞ւմ ես, անյիշելի ժա-
մանակներից մարդիկ քեզ համա-
րում են գազանների արքան:

- Չէ, կատակելու հաւես չու-
նեմ, մարդիկ համարո՞ւմ են...
մարդիկ շատ բաներ են ասում,
իսկ ես լրիւ անտեղեակ եմ այդ
մասին ու նոյնիսկ չգիտեմ ի՞նչ է
«արքայ» կոչւածը:

- Դէ, արքայ, էլի, - կրկնեցի,-
այսինքն ամենահզօրը, բարձրա-
գոյնը, բոլորի գլխաւորը, բոլորին
կառավարողը: Անտառի բոլոր
բնակիչները,- շարունակեցի ոգե-
ւորւած,- սկսած ծստան մկներից
ու վերջացած հսկայամարմին
փղերով, ենթարկւում են քեզ, խո-
նարհուում քո առաջ, սարսափում
քեզանից, համարւում են քո հպա-
տակները...

-Սարսափելը գիտեմ, ձեռքս
ընկնեմ՝ տեղնուտեղը կը պատա-
ռոտեմ, կուտեմ, դրա համար էլ
սարսափում եմ, բայց, ասում եմ
քեզ, նրանք ինքնակամ չեն հպա-
տակւում կամ խոնարհուում իմ առ-
ջեւ, այդ ես եմ նրանց խոնարհում
իմ ուժով ու ճարակութեամբ: Օրի-
նակ, ժանիքներս խրելով հսկայ
ցուլի պարանոցի մէջ, նրան գե-
տին եմ տապալում եւ պատառո-
տում: Զրացանը չլինէր, քեզ էլ կը
խոնարհէի ու ախորժակով հուճ-
հում կուտէի... Իմ գործն ուտելն է:
Իսկ կառավարելը ո՞րն է...

- Կառավարե՞լ... կառավարել,
դէ, կասեցնել մարդկանց... կը նե-
րես՝ գազանների սանձարծակու-
թիւնը օրէնքի ուժով, որը գործա-
դրում են օրէնքի մարդիկ... կը նե-
րես՝ գազանները, թոյլ չտալ, որ
ամէն մարդ... կը ներես՝ գազան,
ինչ ուզի ասի կամ անի, ում ուզի՝
ուտի...

- Ո՛չ, դա մեզ պէտք չէ, ոչ ոք
անտառում տեղեակ չէ, որ իր գլ-
խին արքայ ունի, որին պիտի են-
թարկւի ապուշի պէս: Բոլորը
զբաղւած են մէկը միւսին ուտե-
լով... Իսկ քո ասած «օրէնքի ուժը»
այդ արքայ կոչեցեալի՞ն էլ է վե-
րաբերում. նա՞ էլ է ենթարկւում
օրէնքին... ես ինչ ուզեմ կասեմ,
կանեմ, ում ուզեմ կուտեմ՝ ինչպէս
միւս բոլոր գազանները:

- Այո,- ասացի սարսափով ու
ուսից վար իջեցրի հրացանս,
որովհետեւ առիւծը ինձ նայեց վե-
րից վար անթաքոյց ախորժակով:
Նոյնիսկ զոջացի նրան արքայ կո-
չելուս համար. այս ինձ թւում էր,
որ այդ տիտղոսը կը հրահրի իր
փառասիրութիւնը. ո՞վ չի սիրում
բարձրագոյնը լինել...

Առիւծը նայեց հրացանիս, եւ
ինձ թւաց, որ քնծծաղեց:

- Գիտե՞ս, թքած ունեմ քո այդ
օրէնքի վրայ: Իմ օրէնքը, իմ ճկուն
եւ հզօր մարմինն է, իմ սլացքը, իմ
դաժանութիւնը...

- Բայց, հասկացիր, է՛, առանց
օրէնքի թոյլերն ու անպաշտպան-
ները կը տուժեն: Քեզ չի վայելում
որպէս արքայ թքած ունեմաս
օրէնքի վրայ, քանզի արքան
պէտք է լինի արդարադատ, խղ-
ճով, հովանաւորի թոյլերին:

- Անտառում թոյլեր եւ ան-
պաշտպաններ չկան, մէկը զին-
ւած է սուր հոտառութեամբ, միւսը՝
փշերով, մէկը՝ պատեանով, միւսը՝
հզօր թելերով, մէկը արագավազ

է, միւսը՝ խորամանկ, իսկ եթէ մէկը
զուրկ է որեւէ պաշտպանական
միջոցից, ուղղակի բազմանում է
այնքան, որ ինչքան էլ ուտես, չի
վերջանայ... Գիտե՞ս, դուք էլ շատ
էք բազմացել...

- Ասածներդ արքային վայել
տրամաբանութիւն չէ:

- Էլի՞ «արքայ, արքայ», ասա՛
խնդրում եմ, երբ մարդն այդ անու-
նը կպցրեց ինձ, ինչ է, որոշեց նա-
եւ, որ ես կը պաշտպանե՞մ սրան-
նրան ու ինքս սոված կը մնա՞մ:

- Դո՞ւ՛ սոված...

- Կարծում ես հե՞շտ է հսկայ
կոտորներով ցուլին հետապնդել
ու գետին տապալել... Իսկ երբեւէ
մտածե՞լ ես, որ երբ մեծ չարչա-
րանքներով պատառոտում եմ
ցուլին, կշտանալուց յետոյ լեշը
թողնում եմ բորենիներին, անգղ-
ներին եւ այլ ձրիակերներին...
Չեր արքաներն էլ այդպէս կը վար-
ւէի՞ն...

- Չգիտեմ... երեւի... եթէ իհար-
կէ կշտանան...

- Սի՛րոպէ,- ընդհատեց
խօսքս,- դու արքա՞յ ես, թե՞ հպա-
տակ,- յանկարծ հարցրեց նա:

- Ոչ մէկը, ոչ միւսը, նորմալ քա-
ղաքացի եմ,- ասացի ես:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԻՐԱՆԻ ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆՈՒՄ

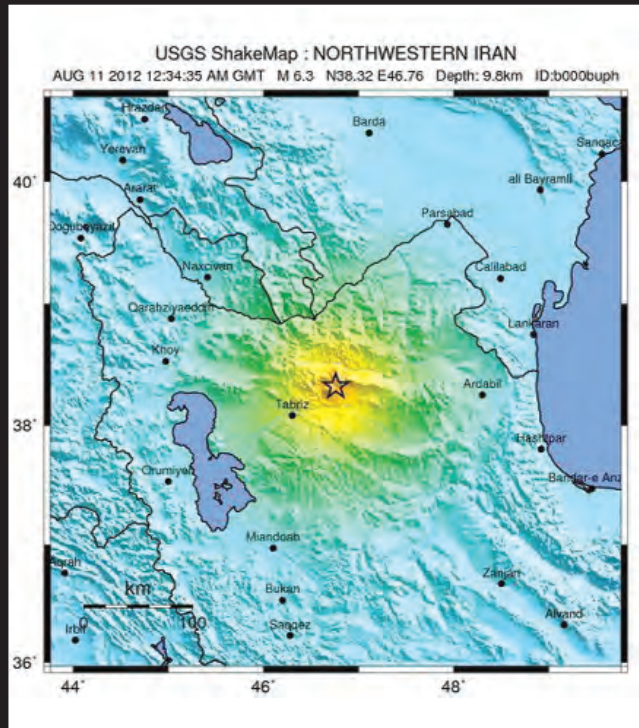
- Դուք բոլորդ նման էք իրար եւ... բանի նման չէք, ոչ կարգին ժամիքներ ունէք, ոչ կարգին հոտառութիւն, ոչ սուր աչք, ոչ կնճիթ, ոչ էլ արագավազ ոտքեր, ուղղակի խղճալի էք... Իսկ ձեր արքայ կոչեցեալները ինչո՞վ են տարբերում միւսներից:

- Արքաները գինւած են օրէնքի ուժով:

- Էլի օրէ՛նք, օրէ՛նք, ասում են քեզ, դուք գինւած էք իրացանով, որ բոց է ժայթքում, կոտորում անխնայ, սարսափ տարածում... այդ է ձեր օրէնքը եւ շատ չի տարբերում անտառի օրէնքից,- ասաց առիծը եւ այնպէս մռնչաց, որ ես, իրացանը ձեռքիս, խելակորոյս փախայ ու թաքնուեցի թփուտների մէջ: Անկեղծ ասած, շատ ասելիք ունէի անտառի արքային, ուզում էի համոզել նրան, որ ընդունի արքայի պատւաբեր տիտղոսը: Բայց երեւում է՝ արքաների համբերութիւնն էլ սահմանափակ է, նրանք շատ չեն սիրում լսել, կշռադատել, խորանալ երեւոյթների մէջ կամ մանրամասնօրէն վերլուծել խնդիրները, մռնչում են ու վերջ... Առիւծն էլ բացառութիւն չէր: Ինձ մնում էր մխիթարել լոկ այն բանով, որ գոնէ նա տեղեկացաւ իր արքայ լինելու մասին, թէեւ համոզւած չէմ, որ այդ մասին տեղեկացւելուց յետոյ նա չի չարաշահի իր արքայական իրաւասութիւնները: Չի բացառում նաեւ, որ իր քիթը ամէն բանի մէջ խոթելու մարդուն բնորոշ բնոյթով փչացրի ամէն բան...

Նայեցի վեր՝ ծառերի վրայ հանգրւանած կապիկները, տեսնելով իմ փախուստը, բացել էին ատամները, քրքջում ու բաւականութեամբ քորում էին ուռած փորերը...

Շաբաթ Օգոստոսի 11-ի երեկոյեան ժամը 5-ին, 6.3 ռիխտեր ուժգնութեամբ երկրաշարժ տեղի ունեցաւ Իրանի հիւսիս-արեւելեան շրջաններում, որի հետեւանքով զոհւեցին հարիւրաւոր մարդ եւ վիրաւորւեցին հարիւրաւոր ուրիշներ: Երկրաշարժի կենտրոնը Ահաբ քաղաքն էր, սակայն գետինը ցնցւեց նաեւ Թաբրիզ եւ Ուրմիա քաղաքներում եւ դրանց շրջակայ-

քում: Աւերած շրջանները հիմնականում գիւղեր եւ աւաններ են, ուր շինարարութիւնը ընդհանրապէս չի կատարում ժամանակակից հակաերկրաշարժային ստանդարտների համաձայն:

ԼԱՐԵՆԿՈՎԻ ՀՐԱՇՔԸ ՀԻՏԼԵՐԸ ՄԵՐՈՐԵԱՅ ՊԱՐԻՉՈՒՄ

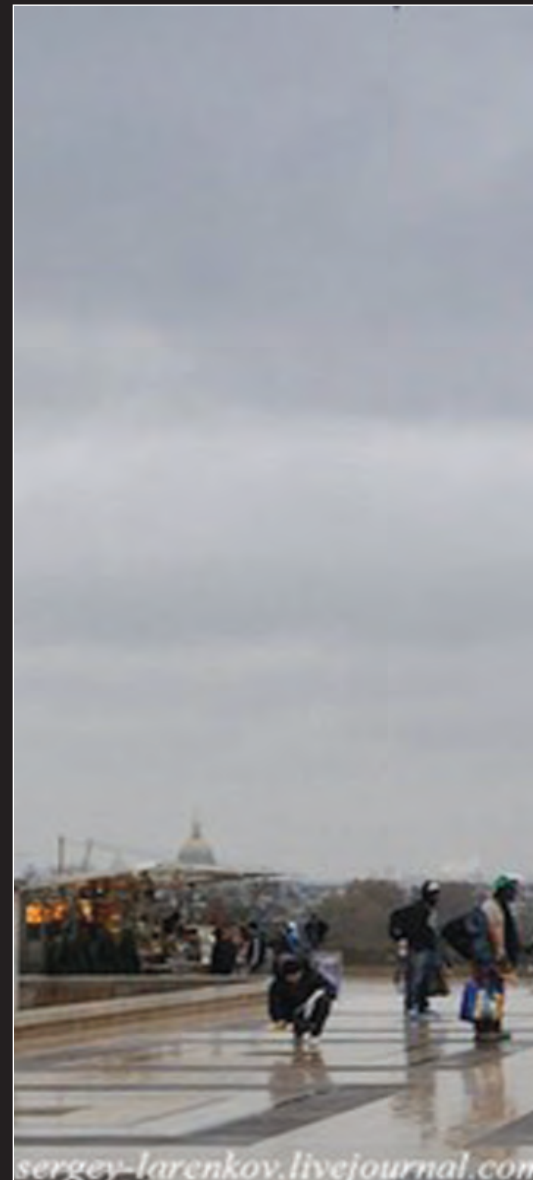
(c)Сергей Ларенков

(c)Sergey Larenkov

ER.ru/time/
Сергей Ларенков

sergey-larenkov.livejournal.com

Ռուս լուսանկարիչ Սերգեյ
Լարենկոն երկրորդ աշ-
խարհամարտի (1939-1945)
ընթացքում Գերմանիայում,
Ֆրանսիայում, Ալստրիա-
յում եւ Եւրոպայի այլ երկր-
ներում նկարած լուսա-
նակրները միատեղել է նույն
վայրերում ներկայիս ար-
ած լուսանկարներին եւ
ստեղծել ժամանակների
համատեղման ուժեղ պատ-
կերներ:

ԴԵՂՁԻ ՊԱՂՊԱՂԱԿ

Բաղադրություն

Դեղձ	3 հատ
Սերուցք	200 գրամ
Կաթ	1 թեյի բաժակ
Շաքարաւազ	4 ճաշի գդալ
Ձի դեղնուց	1 հատ
Վանիլա	1 թեյի գդալ

Պատրաստման եղանակ

Նախ կաթը եռացնել ու թողնել, որ պաղի: Ապա կաթին ավելացնել ձի դեղնուցը, շաքարաւազը (ըստ ճաշակի կարելի է շաքարաւազի չափը ավելացնել կամ պակսեցնել) ու վանիլան եւ լաւ խառնել: Դեղծերը կեղեւել, կորիզները հանել ու կտրատել եւ լցնել կաթի խառնուրդի մէջ. վերջում ավելացնել սերուցքը եւ էլեկտրական հարիչով 2-3 րոպէ լաւ խառնել, մինչեւ որ համասեռ զանգւած ստացւի: Պատրաստածը լցնել մի մետաղեայ ամանի մէջ ու դնել սառցարանը (ֆրիզըր): 15-20 րոպէն մէկ այն կամաց խառնել որպէսզի չսառցակալի: Եւ այսպէս՝ 3-4 ժամից մեր համեղ դեղծի պաղպաղակը պատրաստ է լինելու: Աւելացնենք, որ պաղպաղակը չի կարելի երկար պահել սառցարանում եւ պէտք պատրաստելուց անմիջապէս յետոյ ուտել, եթէ ոչ այն կը սառչի:

ՔԱՐԻ ԱԽՈՐԺԱԿ

ՏՆՏԵՍՈՒՀՈՒ ԱՆԿԻՆ ԻՆՉՊԷՍ ՈՏՔԵՐԸ ՊԱՇՏՊԱՆԵԼ ՏՅԱՃ ՀՈՏԻՉ ՈՒ ՃԱՔԵՐԻՉ

Քաթրին Եաղուբի

Ամռան շոգ եղանակին, կարելի է անգամ կանանց ոտքերն էլ կօշիկների մէջ երկար մնալուց, սիւստ հոտ ստանան:

Այս համարում եւս մի քանի խորհուրդներ ունենք առողջ ու գեղեցիկ մնալու համար:

1 -Մէկ գրամ լիմոնի աղը (պրսկ.՝ ջոհար լիմու) հալեցրէք 100 գրամ տաք ջրի մէջ եւ ոտքերը դրանով լացեք, ապա լաւ չորացրէք:

2 -Երեսը բաց կամ ծակոտիներով կօշիկներ հագնէք, ամէն օր գուլպաները փոխէք եւ կօշիկների մէջ կլորաֆիլ կտորներից օգտւէք:

3 -Ոտքերը լացեք եւ յետոյ ալկոհոլով մերսէք:

4 - Ոտքի յատուկ քսուկներ օգտագործէք, իհարկէ եթէ դրանց որեւէ ալերգիա չունէք:

5 -Կարելի է օգտագործել հիմա եւ դեղնափայտ (պրսկ.՝ սեդր):

6 -Կարելի է ոտքերը լացել քացախով եւ աղաջրով, ապա լաւ չորացնել:

7 -Ոտնաթաթի կամ կրունկների ճաքի բուժման համար պէտք է նախ մի ոչ շատ կոպիտ ոտնաքարով եւ տաք ջրով ոտքերը մի քանի րոպէ տրորել, յետոյ մի մեծ սափորի կամ դոյլի մէջ գոլ ջուր լցնել եւ ավելացնել ձիթախիւղ: Ոտքերը այդ խառնուրդով լացելուց յետոյ լաւ չորացրէք, եւ թթու կիտրոնի հիւթի ու գլխիթիմի հիւթի խառնուրդով ճաքած ու կոշտուկ դարձած տեղերը շփէք: Սա թողէք ամբողջ գիշերայ ընթացքում ձեր ոտքերին մնայ, իսկ սաւանները չիւղոտւելու համար լաւ կը լինի յատուկ այդ նպատակով պատրաստած, չմերժող պլաստմասայից գուլպաներ հագնէք: Դա ինքնին կօզմի նաեւ, որ ձեր ոտքերը ավելի շատ փափկեն:

8 -Գուլպան, պատճառ է դառնում, որ ոտքերը, կօշիկների մէջ շունչ քաշեն: Հնարաւորին չափ պէտք է միշտ գուլպայ հագնել:

ՄԵՂԱՆԵՐԸ ԵՒ ՆՐԱՆՑ ԾԱԳՈՒՄԸ

Արման Տ.Ստեփանյան

Ընդհանրապես մեդալները որոշակի մետաղներից պատրաստած կլոր կամ ձևաձև նշաններ են, որոնց վրայ քանդակած է լինում ինչ-որ պատկեր, գերբ կամ իրադարձութեան խորհրդանիշ: Մեդալ բառը առաջին անգամ օգտագործել է 1587 թվականին Անգլիայում, որն իսկ վերցած է եղել միջնադարեան ֆրանսերեն medaille բառից, որը հին լատիներենից է վերցած: Սկզբնական շրջաններից մեդալը համարել է որեւէ պարգևատրման նշան: Առաջին անգամ այն օգտագործել է Ալեքսանդր Մակեդոնացու կողմից: Երբ նրան յաջողեց յաղթել իր պատերազմներից մեկում, նա իր շնորհակալությունը եւ երախտագիտությունը յայտնելու նպատակով, Ջանաթան անունով մի հոգեւորականի, որը նրան օգնել էր պատերազմի դաշտում, ուղարկեց մի մեդալ: Դրանից յետոյ այն տարածեց ինչպէս նաեւ հին

Հռոմում: Այն ժամանակներում ոսկուց պատրաստում էին տարբեր նշաններ եւ տրում էին հռոմէացի զինւորներին: Իսկ ըստ պատմաբանների մեդալների զինւորական կիրառումը սկսել է 508 թվականին Քրիստոսի ծնունդից առաջ: Իսկ մեդալները բացի այն, որ օգտագործւում էին հին Հռոմում զինւորական պարգևատրման նպատակով, նրանք նաեւ օգտւում էին մարզիկներին պարգևատրելու ժամանակ: Այս մարզական մեդալները ընդհանրապէս ձուլւում էին ոսկուց, արծաթից ինչպէս նաեւ բրոնզից եւ պղնձից: Հենց այդ ժամանակներից մինչ այսօր մեդալները օգտագործւում են մարզական տարբեր մրցութիւններում մարզիկներին պարգևատրելու համար: Այսպիսով ըստ աւանդոյթի իւրաքանչիւր մրցութեան մէջ առաջին տեղը զբաղած մարզիկին կամ մարզիկներին կամ որեւէ

մարզական հաւաքականին տրում է ոսկէ, երկրորդին՝ արծաթէ, իսկ երրորդին՝ բրոնզէ մեդալներ: Լոնդոնի օլիմպիական խաղերի համար պատրաստել է մօտաւորապէս 4700 մեդալ «Ռոյալ Մինտ» եւ «Լիանտրիսանտ» ընկերութիւնների կողմից:

Իւրաքանչիւր մեդալ ունի 375-400 գրամ քաշ, 85 մմ. տրամագիծ, եւ 7 մմ հաստութիւն: Ոսկէ մեդալի 92.5 տոկոսը արծաթ, 1.34 տոկոսը ոսկի, եւ մնացեալը պղինձ է: Արծաթէ մեդալը եւս ունի 92.5 տոկոս արծաթ, իսկ մնացեալը պղինձ է: Ի վերջոյ բրոնզէ մեդալի 97 տոկոսը պղինձ է, իսկ մնացեալը տարբեր մետաղներ են: Ըստ մասնագետների ամէն մի ոսկէ մեդալի արժէքը 644 ԱՄՆ դոլար է, արծաթէ մեդալինը՝ 330, իսկ բրոնզէ մեդալինը՝ 4.71:

9		6		2		1		
	2			5		4	6	
					9	7	3	
		4	2	6			7	
7				3		6		8
	3		8	7	1	2		4
8			7				4	1
2	1	3					9	
4	9		3		8			6

4				5				
						3		1
	7				6			
		6				8		
	1		9		4			3
9				8			7	
	6				3		4	
5		2		6		9		
			1					7

7			1						2
	1			7					
		8			5	3			
8						6	5		
		6	8		9				
4			3						
		9			4				
5		3	6						
					3		7	1	

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	զ	ա	ն	գ	ե	զ	ու	ր		ո	լ	ո	ր	ա	ն
2	ե		ա	ր	տ	ա	զ		ա		ո	տ		ս	ա
3	ն	ե	ր	կ		զ	բ	ա	ղ	ե	ց	ն	ե	լ	
4	ո	ր	դ	ե	զ	ո	ե	լ			մ	ա	ր	ա	լ
5	բ	ի		լ	ր	ա	կ		ս	տ	ա	կ		ն	ա
6	զ	զ	ա		ա	մ	ս	ա	կ	ա	ն		ն		զ
7	լ		ն	ի	կ	ի	տ		ա	ռ		ջ	ա	դ	ու
8	ա	ն	ա	պ	ա	տ	ա	բ	ն	ա	կ		զ	ե	ր
9	կ	ա	պ	ա	ն		ն	ա	դ	ի	ր	շ	ա	ի	
10		վ	ա	տ		ք		լ	ա	լ	կ	ա	ն		պ
11	ի	ա	շ	ի	շ	ա	մ	ո	լ		ի	բ		ե	զ
12		ս	ա	ւ	ա	ն		ն		ա	ն	լ	ե	զ	ու
13	բ	ա	ւ		տ	ի	կ		ե	ր		ո	ր	ա	կ
14	ու	ր		ի	ն		ո	ճ	ա	բ	ա	ն		կ	ո
15	ա	ղ	ա	մ	ա	ն	դ		ն	ի	ս		ճ	ի	տ

Սու-Ղօ-Քու

1-9 թվերը տեղադրել հորիզոնական եւ ուղղահայեաց սիւնեակներում այնպես, որ ոչ մի թիւ չկրկնւի ոչ սիւնեակներում եւ ոչ էլ 3x3 տնակներում

Անցեալ համարի պատասխան

سه مدال ارمنستان
ورزشکاران
ارمنستان از
المپیک لندن

دوهفته‌نامه
اجتماعی فرهنگی

هووس

شماره ۱۲۹، ۸ شهریور ۱۳۹۱
سال ششم

ورزش کاران ایران و ارمنستان در المپیک لندن

صاحب امتیاز و مدیر مسؤول:
لئون آهاروتیان

دبیر تحریریه: روبرت صافاریان
شورای نویسندگان:

کارمن آذربان
لیا خاچکیان
گارون سرکیسیان
آرمینه ملیک ایسرائیلیان

مدیر هنری: لیا خاچکیان

ویراستار بخش فارسی: نسیم نجفی

وب سایت: کاجیک صافاریان

ورزش: آرمان در استپانیان

اشترک: کاترین یعقوبی

نشانی: تهران، خیابان انقلاب، بین
ولی عصر و فلسطین، شماره ۱۰۴۸

تلفن: ۶۶۴۹۵۱۸۰
۶۶۴۹۲۶۹۳

تله-فاکس: ۶۶۴۹۵۲۰۸

نشانی وب سایت:

www.hoos.com

وب سایت فارسی:

<http://farsi.hoos.com>

پست الکترونیکی:

hoos@inbox.com

چاپ: چاپ سبز آرنگ

در این شماره

- ۲ در صفحات ارمنی این شماره
- ۴ اهدا گواهی خرید سهام شرکت «مرکز آزاد تجاری ایرانیان در ارمنستان» به رئیس اتاق بازرگانی جمهوری اسلامی ایران
- ۵ انتخاب دشوار ارمنستان: اروپا یا اوراسیا؟
نائیرا هاپرومیان
- ۶ رزمندگان ارمنی رسماً به مشروطه طلبان می پیوندند
میکائیل واراندیان
- ۸ زندگی آرشیل گورکی، نقاش مدرن ارمنی-آمریکایی
تورج خسروی
- ۱۱ شعری از مجموعه «هنگ بی تقطاع»
آزاد ماتیان
- ۱۲ خاطرات زادگاهم آبادان: جوراب شلواری
آلوارت طروسیان
- ۱۴ هویک گاسپاریان: ترانه سرا و رهبر گروه کُر

بخش ارمنی

- ۲ ورزش کاران ایران و ارمنستان در المپیک لندن
- ۲ کاروان المپیک ایران با ۱۲ مدال به کشور بازگشت
- ۴ مدال آوران ارمنستان

- ۶ کتاب جدیدی درباره روابط ایران و آمریکا به زبان ارمنی
- ۸ رودی که در کنار ما جاری است
کارمن آذربان
- ۱۱ درباره شناسایی نسل کشی، اوپاما و دیگر «دولتمردان» کشورهای متمدن
هراج استپانیان
- ۱۶ چند شعر
بهزاد عبدی
- ۱۸ سلطان شیر
کولیا در هوانسیان
- ۱۹ زمین لرزه در آذربایجان ایران
- ۲۰ هیتلر در خیابان های پاریس امروز
- ۲۲ آشپزی
- ۲۳ خانه داری
- ۲۴ ورزش
- ۲۵ سرگرمی

گوشه‌هایی از آن چه در صفحات ارمنی این شماره هویس آمده است

و نیز با پاسخ کارمن آذربایان به روبین صافاریان در شماره ۱۲۴، در این شماره با مطلب هراچ استپانیان در این باره ادامه یافته است. او به تفصیل به مسائل مطرح شده در مقاله‌های پیشین پرداخته و نظر خود را تشریح کرده است. مسأله‌ای که در این نوشته‌ها مورد بحث قرار گرفته، اهمیت موضوع شناسایی نسل‌کشی ارمنه و به کار بردن لفظ genocide از سوی سران قدرت‌های بزرگ غرب است. گفتنی است که از وعده‌های انتخاباتی باراک اوباما یکی این بود که اگر رئیس‌جمهور شود کشتار ارمنه در سال‌های جنگ جهانی نخست در امپراتوری عثمانی را به عنوان نسل‌کشی به رسمیت خواهد شناخت. البته او با توجه به اهمیت روابط آمریکا و ناتو با ترکیه، به این وعده عمل نکرد و از آن پس هر سال با نزدیک شدن سالروز قتل عام ارمنه، ارمنه منتظرند ببینند آیا رئیس‌جمهور آمریکا این بار در پیام سالانه خود به این مناسبت از اصطلاح genocide استفاده خواهد کرد یا نه. هراچ استپانیان نوشته‌ی روبین صافاریان را مورد نقد قرار می‌دهد، به سبب این که اعتقاد دارد نویسنده بر این باور است که سران قدرت‌های بزرگ و جهان متمدن، از منظر انسان‌دوستانه به فکر احقاق حقوق ارمنه هستند. استپانیان معتقد است که ارمنه بیش از هر چیز قربانی بازی‌های سیاسی قدرت‌های بزرگ شده‌اند. استپانیان می‌نویسد:

«این روزها باز رجال سیاسی غرب به ارمنه علاقه نشان می‌دهند. در این مرحله آن‌ها مایلند روسیه و ایران را از قفقاز بیرون کنند، اما ارمنستان، هم‌پیمان این دو دولت، مانع این کار است. غرب می‌خواهد بعد از گرجستان و آذربایجان، ارمنستان را هم با خود همراه کند. برای رسیدن به این هدف، دولت‌مردان غرب در کنار همه حرف‌ها و وعده‌های دیگر، از به کارگیری لفظ نسل‌کشی هم به نحو گسترده سوء استفاده خواهند کرد. آن‌ها به هر کاری دست می‌زنند تا ارمنستان را به حوزه نفوذ خود بکشند و بعد هر بلایی سر ارمنستان آمد بگذارند. آخرین بار سارکوزی این بازی را با ما کرد. اول کاری کرد که ارمنه شیفته به رسمیت شناخته شدن نسل‌کشی در پارلمان‌های کشورهای غرب شوند و سرمست از پیروزی به پرواز درآیند و بعد [با امضا نکردن لایحه‌ای که انکار نسل‌کشی ارمنه را جرم تلقی می‌کرد] آن‌ها را حیران و سرخورده

در آن آب‌بازی می‌کردند. زن‌ها در مسیر رخت می‌شستند و زندگی پیرامون آن در جوشش بود. امروز رودخانه در میان دیواره‌های سیمانی بلند در جریان است. پل‌هایی که دو سوی رودخانه را به هم وصل می‌کند هنوز به نام سازندگان‌شان شناخته می‌شوند. نخستین پلی که روی مسیل زده شده با کوشش‌های زنی «بنگاه‌چی» بوده به نام نازیک، و البته با کمک اهالی محل. این پل هنوز هم به نام این زن «پل نازیک» خوانده می‌شود. پل دیگری هست به نام پل سامول که احتمالاً نامش را از نام دکان سلمانی در همان نزدیکی‌ها گرفته است.

در سال‌های اخیر این رودخانه هم که جایی در خاطره جمعی ارمنه ایران دارد مشمول طرح زیباسازی شهر شد. بستر آن حفر شد، دیواره‌های سیمانی در دو سویش برافراشته و نرده‌های فلزی روی دیواره‌ها نصب شد. اما زیبایی قدیمی به آن باز نگشت.

درباره شناسایی نسل‌کشی ارمنه، اوباما و دیگر دولت‌مردان غرب

بحثی که در شماره ۱۲۱ هویس با مقاله کوتاه روبرت صافاریان به نام «قتل عام ارمنه و بازار سیاست و فرهنگ جهانی» شروع شده بود، و با پاسخ روبین صافاریان در شماره ۱۲۳ ادامه یافت

مدال آوران المپیک ایران و ارمنستان

نخستین صفحات این شماره به پیروزی ورزشکاران ایرانی در المپیک لندن اختصاص یافته است. امسال ایران رکورد مدال‌های طلا و به طور کلی مدال‌های المپیک خود را شکست و توانست با چهار مدال طلا، پنج مدال نقره و سه مدال برنز رتبه هفدهم را در میان کشورهای شرکت‌کننده در المپیک لندن به دست آورد. در این باره کم‌وبیش همه می‌دانیم، و خبرهایش را به تفصیل در مطبوعات کشور خوانده‌ایم. اما ورزشکاران ارمنی نیز توانستند به یک مدال نقره و دو مدال برنز دست پیدا کنند. آرسن جولفالاکیان و آرتور آلکسانیان توانستند در رشته کشتی فرنگی به ترتیب به مدال‌های نقره و برنز دست پیدا کنند و هرپسیمه خورشودیان توانست در رشته وزنه‌برداری زنان مدال برنز بگیرد.

مسیل باختر یا رودخانه نارمک: رودی که بی‌سروصدا کنار ما جاری است

مسیل باختر یا آن طور که ارمنه می‌گویند «رودخانه نارمک» که محله‌های ارمنی‌نشین نارمک و زرکش را از هم جدا می‌کنند جزئی از خاطرات کودکی ساکنان این محله‌هاست. آن‌ها به یاد می‌آورند این رود زمانی آب زلالی داشت که از کوه‌های شمال تهران می‌آمد و در جاهایی حوضچه‌هایی در مسیر آن تشکیل می‌شد که بچه‌ها

در این پهنه‌ی گسترده چندملیتی، ارمنی تبارها نیز بیداری هویت از دست رفته را تجربه می‌کنند. جنبش حق طلبانه ملت‌های گوناگون ترکیه می‌تواند به پیروزی مشترک ختم شود اگر کارها بدون دخالت اوپاماها پیش برود و اگر با تحریک احساسات ناسیونالیستی، ملتی را علیه ملت دیگر برنیانگیزند».

در یک دهه اخیر بیشترین نیروی سازمان‌های سیاسی ارمنه دیاسپورا صرف شناسایی نسل‌کشی ارمنه در پارلمان‌های دولت‌های غربی شده است. این استراتژی می‌تواند مورد بحث قرار گیرد و نکات مثبت و منفی آن ارزیابی شود.

می‌کنم تعداد ارمنه دو میلیون نفر افزایش خواهد یافت". نسل جدید ارمنه نه در دنیای تخیلی بلکه در دنیای واقعی باید زندگی کند. واقعیت کنونی این است که اکثریت جمعیت چنده میلیونی ارمنستان غربی و نواحی پیرامونش مردمان غیر ترک هستند: کردها، لازها، گرجی‌های مسلمان و گروه‌های قومی دیگر. این‌ها در پی احیای هویت ملی فراموش شده خود هستند. جنبش‌های ملی این اقوام دیر یا زود به احقاق حق تعیین سرنوشت‌شان می‌انجامد، که این وضعیت جدیدی در سرزمین‌های شرق ترکیه کنونی به وجود می‌آورد و چشم‌اندازهای تازه‌ای می‌گشاید. اکنون

زمین لرزه در اهر

روز شنبه ۲۱ مرداد زمین لرزه شدیدی آذربایجان شرقی را لرزاند و صدها تن کشته و مجروح به جا گذاشت. مصیبت وارده را به مردم ایران و بخصوص هموطنان آذری تسلیت می‌گوییم و برای بازماندگان قربانیان آرزوی بردباری می‌کنیم.

پیام همدردی رئیس‌جمهور ارمنستان به مناسبت وقوع زلزله در ایران

آقای سرژ سرکسیان رئیس‌جمهور ارمنستان با ارسال پیامی کتبی به دکتر محمود احمدی نژاد، رئیس‌جمهوری اسلامی ایران، ضمن تسلیت به مناسبت وقوع زلزله اخیر در استان آذربایجان شرقی، با بازماندگان ابراز همدردی کرد.

رئیس‌جمهور ارمنستان در این پیام اعلام نمود: خبر وقوع زلزله در استان آذربایجان شرقی و شهرهای اهر، ورزقان و هریس و کشته و زخمی شدن بسیاری از ایرانیان باعث تأثر و تأسف گردید. دولت ارمنستان وقوع زلزله در استان آذربایجان شرقی را به ملت ایران تسلیت می‌گوید و شفای مجروحان و صبر بازماندگان را آرزومند است.

آقای سرژ سرکسیان رئیس‌جمهور ارمنستان همچنین آمادگی کشورش را برای ارسال کمک اعلام نمود.

رها کرد. اما به نظر می‌رسد که باور کور نسبت به دولت مردان کشورهای متمم ریشه‌های عمیقی در ارمنه دارد. و ظاهراً تبلیغات غرب کار خودش را می‌کند و هنوز پیدا می‌شوند ارمنی‌هایی که باز به اوپاماها و سارکوزی‌های جدید امید خواهند بست تا سرانجام در یک روز زیبا، آن‌ها اصطلاح نسل‌کشی را به کار ببرند...».

هراچ استپانیان در بخش آخر نوشته‌ی خود با اشاره به این که از یک سو دل بستن به دولت مردان قدرت‌های بزرگ بی‌فایده و حتی گاهی زیان‌آور است، و از سوی دیگر از جمهوری ارمنستان کنونی نمی‌توان انتظار داشت که کاری بیش از حفظ ارمنستان کنونی و پیشرفت آن بکند، می‌پرسد در شرایط کنونی چه راه حلی برای مسأله ارمنی یا به عبارت دقیق‌تر «ارمنستان غربی که زیر سلطه ترکیه باقی مانده است» می‌توان تصور کرد. و در این باره می‌نویسد:

«به عقیده هراچ دینک [روزنامه‌نگار ارمنی ترکیه که چند سال پیش به دست افراطیون ترک ترور شد] در شرایط کنونی تنها راه حل ممکن می‌تواند از خود ترکیه شروع شود، و به احیا هویت ارمنه‌ای بستگی دارد که هویت ترک یا کرد را به اجبار پذیرفته‌اند. به گفته‌ی دینک «در ترکیه امروز هزاران تن با این جسارت زندگی می‌این جسارت کنند که آشکارا اعلام کنند، و درپاره آن مقاله و کتاب بنویسند، که پدران‌شان ارمنی بوده‌اند... اگر روزی ترکیه عضو اتحادیه اروپا شود، من گمان

اهدا اولین گواهی خرید سهام شرکت «مرکز آزاد تجاری ایرانیان در ارمنستان» به رئیس اتاق بازرگانی جمهوری اسلام ایران

روز سه شنبه سی و یکم مرداد ماه ۱۳۹۱ را باید برای اتاق بازرگانی مشترک ایران و ارمنستان و شرکت «مرکز آزاد تجاری ایرانیان در ارمنستان» روزی تاریخی و نقطه عطفی جدید تلقی نمود. ساعت ۱۱ صبح اولین گواهی خرید سهام شرکت «مرکز آزاد تجاری ایرانیان در ارمنستان» توسط سفیر تام الاختیار جمهوری ارمنستان در ایران آقای گریگو آراکلیان، به ریاست اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران جناب آقای نهاوندیان تقدیم گردید.

مجوز تأسیس این شرکت سال گذشته و در جریان امضاء پروتکل و تفاهم نامه اقتصادی منعقد بین رئیس اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران جناب آقای دکتر محمد نهاوندیان و رئیس اتاق بازرگانی و صنایع جمهوری ارمنستان آقای مارتین سرکسیان، صادر شده بود.

سفیر جمهوری ارمنستان مورد استقبال رئیس اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران قرار گرفت. ابتدای جلسه و پس از خوش آمدگویی و خیر مقدم به میهمانان آقای سفیر اظهار داشتند که سطح روابط اقتصادی و تجاری و سیاسی هر دو کشور در شرایط کنونی در بالاترین نقطه می باشد و احداث مرکز آزاد تکمیل کننده این سیر صعودی است. دکتر نهاوندیان در ادامه ضمن تشکر از زحمات هیئت مدیره اتاق مشترک بازرگانی ایران و ارمنستان و همچنین هیئت مدیره شرکت «مرکز آزاد تجاری ایرانیان در ارمنستان» این اقدام را قدمی بزرگ در راستای توسعه صادرات پایدار غیر نفتی تلقی نمودند.

در ادامه جلسه آقایان مهندس لئون آهارونیان رئیس هیئت مدیره، مهندس شاهرخ ظهیری مدیرعامل و رضا حیدری قائم مقام مدیرعامل مرکز آزاد حسب مورد توضیحاتی را در خصوص روند کاری و ادامه فعالیت مرکز آزاد و خط مشی آینده شرکت مطرح نمودند که مورد تقدیر و تفقد ریاست اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران قرار گرفت. آقایان منوچهر سپهری، عسگریان و میران پیرومیان، اعضای هیئت مدیره «مرکز آزاد تجاری ایرانیان در ارمنستان» نیز در جلسه حضور داشتند.

در پایان جلسه لوح یادبود و سپاس اتاق ایران توسط دکتر محمد نهاوندیان به آقای گریگور آراکلیان اهدا گردید.

اروپا یا اوراسیا؟ ارمنستان در برابر انتخابی دشوار

نایراهایرومیان

توافق‌نامه اقتصادی اروپا و ارمنستان امضا شود. گفتنی‌ست که یک هفته پیش، والتینا ماتوینکو، رئیس مجلس فدرال روسیه، از ارمنستان دیدار کرد و دوباره درباره اتحادیه اوراسیا سخن گفت. ماه سپتامبر، ارمنستان در انتظار دیدار مهم و مفصل ولادیمیر پوتین رئیس‌جمهور روسیه از ارمنستان است. کارشناسان می‌پرسند آیا ارمنستان خواهد توانست سیاست سکوت خود را در طی دیدار پوتین از ارمنستان حفظ کند؟ یا صراحتاً خواهد گفت که برنامه‌ای برای ورود به اتحادیه اوراسیا ندارد؟ و نیز مشتاق‌اند بدانند روسیه چه پیشنهادی برای جذب ارمنستان دارد؟ کاهش گمرک نفت، وامی جدید، یا حتی سرمایه‌گذاری برای یک نیروگاه برق؟ همین‌طور جالب است بدانیم غرب در عوض چه پیشنهادی خواهد داشت؟ و در صورتی که ارمنستان از پیوستن به اتحادیه اوراسیا را احتراز کند روسیه چه اقداماتی خواهد کرد؟

منبع: www.armenianow.com

ترجمه: نسیم نجفی

نلبندیان، در جلسه وزرای امور خارجه کشورهای اتحادیه اروپا و مشارکت شرقی شرکت کرد و در طی آن اظهار کرد که ۲۸ مورد از ۲۹ مورد توافق‌نامه بر سر مشارکت در اتحادیه اروپا، در طول مذاکرات دو سال گذشته حل شده و تنها یک مورد باقی مانده که احتمالاً بر سر مسائل مرتبط با قره‌باغ است. نلبندیان گفت ما در مذاکرات مربوط به ایجاد منطقه تجاری آزاد نیز امید به گام‌های روبه جلو داریم، و اضافه کرد پیش‌نویس قوانین ویزای ورود و توافق پذیرش آماده شده است. اشتیاق ارمنستان به ورود به اتحادیه اروپا کاملاً واضح است و این نشان می‌دهد ناریشکین باید برای جذب ارمنستان به اتحادیه اوراسیا از پس چالش‌های تازه‌ای برآید. او می‌گوید حضور کشورهای مستقل مشترک‌المنافع (سی‌آی‌اس) در اوراسیا، جهت‌گیری اروپایی اتحادیه را تقویت خواهد کرد و برخی کشورها هراس دارند که جهت‌گیری اروپایی را از دست خواهند بدهند. او از ارمنستان خواست توافق‌نامه با سی‌آی‌اس بر سر منطقه آزاد تجاری را پاییز بپذیرد. این توافق‌نامه سال گذشته در سن پترزبورگ امضا شد و تاکنون تنها توسط روسیه و بلاروس پذیرفته شده است. چرا پاییز؟ احتمالاً به این دلیل که پاییز زمانی‌ست که انتظار می‌رود

سخن‌گویی دومای دولتی روسیه، سرگئی نارشکین، طی دیداری در ایروان اظهار کرد ارمنستان در حال تلاش برای یافتن جایگاه خود در اتحادیه اوراسیاست و در عین حال به این واقعیت نیز آگاه است که منطقه اقتصادی اوراسیا الگویی برای توسعه روابط اقتصادی‌ست. او گفت: رهبر ارمنستان از نزدیک نظاره‌گر پیشرفت پروژه‌ی اتحادیه اوراسیاست و تلاش دارد جایگاه خود را در این پروژه تعیین کند. در هر حال ارمنستان بعد از پیشنهاد روسیه برای پیوستن ارمنستان به اتحادیه اوراسیا پاسخ رسمی دریافت نکرده است. رئیس‌جمهور سرژ سرگیسیان در ملاقاتش با ناریشکین درباره روابط دوجانبه با روسیه بیشتر صحبت کرده اما از اتحادیه اوراسیا سخنی نگفته است. او ابراز کرد که ارمنستان علاقه‌مند است روابط و همکاری‌اش با روسیه را عمیق‌تر کند و تأکید کرد که روابط مستحکم با روسیه سنگ بنای امنیت ارمنستان است. ممکن است رئیس‌جمهور سرگیسیان سعی داشته تلویحاً بگوید که روسیه را منحصرأ همکاری برای ایجاد امنیت ارمنستان می‌بیند. و برنامه دارد از نظر اقتصادی به اتحادیه دیگری - اتحادیه اروپا - بپیوندد. روز ۲۳ جولای در بروکسل، وزیر امور خارجه ارمنستان، ادوارد

رزمندگان ارمنی رسماً به مشروطه طلبان می پیوندند

بخشی از کتاب تاریخ حزب داشناکسوتیون - ۲

میکائیل وارانیدیان

رفقای شعبه آذربایجان با حضور آن‌ها برنامه عملیاتی مفصلی طرح کردند. سبوه درباره امور نظامی سلسله دستوراتی داد که پیامدهای مثبتی برای توده‌های رزمنده آشفته و بی‌نظم ایرانی داشت.

در اگوست ۱۹۰۸ م. یکی دیگر از رفقای کمیته قفقاز به تبریز آمد و رسماً اعلام کرد که بوروی شرقی داشناکسوتیون با شرکت فعال در جنبش موافق است، به شرطی که رفقای آذربایجان مخالف نباشند و ستارخان نیز برخی تعهدات را بر عهده می‌گیرد. کمیته مرکزی در چند جلسه موضوع را بررسی کرد و با اکثریت آرا پیشنهاد بورو را تصویب کرد. مذاکره با ستارخان در این رابطه به نتایج زیر رسید:

۱- رزمندگان حزب داشناکسوتیون فقط سلاح خود را به همراه آورند، اما اسب، مهمات، خوراکی و

را سازمان‌دهی کرد. هماهنگی وجود نداشت، و رؤسا و فرماندهان نظامی به دل‌خواه عمل می‌کردند و جنبش از این کارزبان بزرگی می‌دید. لازم بود که موج شورش را به ولایات نیز کشاند، که هنوز مانند دیگر ولایات ایران ساکت بودند. جنبش آزادی‌بخش بدون کمک ولایات به شکست می‌انجامید... امور مالی نیز وضع آشفته‌ای داشت. ستارخان صندوق مالی و درآمدهایی ویژه از اعانات مردمی داشت، باقرخان نیز همچین، و دیگر فرماندهان خرد و کلان نیز صندوق خود را داشتند... با تلاش رفقای ما نهادی مختلط از انقلابیون ارمنی و ایرانی برای اداره امور نظامی داخلی و سیاست خارجی تشکیل شد. سپس هیأت مخصوصی برگزیده شد تا همه درآمدها در دست آن متمرکز شود و مخارج جنبش نیز با نظارت همان هیأت مختلط به طور منظم تأمین شود. برای آن که مخارج سنگینی بر مردم

تحمیل نشود، رفقای ما پیشنهاد کردند درآمدهای دولتی بلافاصله از ولایات نزدیک جمع‌آوری و مالیات جنسی «غله» در شهر انبار شود تا مردم از قحطی احتمالی در امان باشند، و درآمد پست داخلی و دیگر درآمدهای دولتی در اختیار هیأت مالی گذاشته شود و غیره. تنها این‌گونه ممکن بود احتیاجات روند جنگ آزادی‌بخش مردم تبریز را، که امکان داشت به طول کشد، کم‌وبیش تأمین کرد.

ما دو ماه بعد از آغاز جنگ نیز تنها در نقش پشتیبان معنوی صرف و مشاور مانده بودیم، تا آن که دو تن از رفقای بوروی شرقی، وهاب (ورامیان) و سبوه، به تبریز رسیدند. آن‌ها می‌بایست پس از آشنا شدن با امور محلی به ارمنستان ترکیه بروند، که دوران ماه عسل «حریت» را می‌گذراند.

... در تبریز جنگ برای مشروطیت ادامه داشت، جنگی نه تنها برای آزادی آذربایجان، بلکه سراسر ایران پهناور. پرسشی که در آن زمان میان ما و کل مسلمانان آگاه مطرح بود این بود که چه‌گونه می‌توان با آن آتش محدود و کوچک سراسر کشور را شعله‌ور کرد و آینده ایران را رقم زد؟... آتش کوچک باستیل چگونه سراسر فرانسه را شعله‌ور کرد؟...

ستار از همان نخستین روز تلاش کرد قلعه شهر را که انبار اسلحه دولت بود تصرف کند. سلاح‌های ضبط شده به تدریج در میان صفوف داوطلبانی که بر شمارشان روز به روز افزوده می‌شد توزیع شد. حکام تبریز از این رویداد غیرمنتظره گیج شده و به حيله متوسل شدند. آن‌ها از دشمنی قدیمی میان طوایف محلی سود بردند و محله دیگری را بر ضد محله‌های شورشی مسلح کردند و به پایستاندند. تبریز به دو بخش دشمن تقسیم شد... قشون ستارخان به پیروزی موقتی دست یافت.

کمیته حزبی ما هنوز دخالت نمی‌کرد و از مبارزه دور بود، اما همیشه با رهبران قیام، ارتباطی پنهانی داشت و حتی الامکان از دادن مشاوره و پشتیبانی صرفاً معنوی، و حتی مهمات، دریغ نمی‌کرد. در صفوف ایرانیان اعتماد و احترام عظیمی به ارمنیان و تشکیلات رزمی آنان وجود داشت.

در گرماگرم جنگ خبر خوش انقلاب عثمانی فرا رسید. این خبر جنبش ایرانیان را روحیه‌ای تازه بخشید. در صفوف ما نیز امیدها پر و بال گشود و روحیه قوی گشت. کمیته حزبی ما در آذربایجان، کمیته قفقاز، کمیته منطقه‌ای و بوروی شرقی، همیشه گرایش به شرکت عملی داشتند... شعار ما این بود: کمک غیررسمی به جنبش و دادن خصلت مردمی به آن.

بوروی غربی حزب و کمیته استانبول، در پاسخ به درخواست آنان مبنی بر شرکت در جنبش، اعلام کرده بود که مسؤولیت این کار بر عهده بوروی شرقی و کمیته آذربایجان است.

رستوم که با آزادی‌خواهان ایرانی در تهران مذاکره کرده بود به تبریز رفت، جایی که مقدر بود دوش به دوش ستارخان نقشی پیشرو در قیامی طولانی داشته باشد. میان ایرانیان و ارمنیان یک سلسله مذاکرات مهم انجام شد. می‌بایست قیام توده‌ها

کری و خچو، از رزمندگان داشناک در انقلاب مشروطه

دیگر چیزهای ضروری را به محض رسیدن به تبریز از صندوق عمومی دریافت کنند.

۲- رزمندگان حزب دانشکسوتیون باید عمدتاً در مقام فرماندهان باشند و حداقل ده تن از آنان باید امور توپخانه و بمب را اداره کنند.

شرط ارمنیان البته با خوشحالی پذیرفته شد. در صفوف رزمندگان ایرانی نیز، که در پی سکوت ولایات و خطر قحطی به یأس و ناامیدی غلتیده بودند، هیجان بالا گرفت.

رفقای ما در این فکر بودند که حتی اگر در تبریز نتوانیم کار چشمگیری انجام دهیم، می‌توانیم به وسیله تشکیلات ما در ولایات و حتی در تهران جنبشی آغاز کنیم. هنوز چندی نگذشته بود که امیدهای ماکاملاً به واقعیت پیوست. نتایج مذاکرات بلافاصله از سوی کمیته تبریز به کمیته‌های ما در تهران، رشت، گیلان، سلماس و غیره اطلاع داده شد تا آن‌ها نیز به تشکیلات زیردست محلی خود ابلاغ کنند و بکوشند همراه آزادی‌خواهان ایرانی به نبرد تبریز بازتابی هماهنگ بدهند.

کمیته قفقاز حزب ما در تدارک گسیل نیروهای کمکی خود به آذربایجان بود. رفقای ما در تبریز سرگرم آزمایش بمب و راکت بودند. رستوم عاشق و متخصص این کار بود. بمب‌های دست ساز رفقای ما و حتی راکت‌های ساده در طول جنگ با وارد کردن تلفات سنگین بر توده بی‌تجربه دشمن آن‌ها را به وحشت و سراسیمگی می‌افکند و به گریز وامی‌داشت... قوای استبداد، چه در بیرون و چه در درون (در محله ارتجاعیون که لانه ضدانقلاب شده بود)، سرسختانه به جنگ ادامه می‌دادند. از یک سو عین‌الدوله با قشون عظیم خود، از سوی دیگر رحیم خان قره‌داغی با گروه اشرار خود و از سوی سام‌خان و زرغام، سپس کردهای ماکو، خان‌های بسیار دیگر و ارادل با لقب و بی‌لقب... اینان بودند قوایی که پیوسته بر قلعه شورشیان هجوم می‌بردند و با دادن تلفات، عقب‌نشینی می‌کردند. نیاز به گفتن نیست که روستاهای کاملاً بی‌دفاع ترک‌نشین و ارمنی‌نشین اطراف، در چنگ خودکامگی‌های آن اشرار غارتگر افتاده بودند و روزها و ماه‌ها در وحشت به سر می‌بردند...

انتقال گروه‌های نظامی به آن سوی ارس [به جنوب ارس]، در روزهایی که دوران ارتجاع فراگیر استولیینی آغاز شده و پیگرد حزب انقلابی دانشکسوتیون با کینه خاصی انجام می‌شد برای کمیته قفقاز کار آسانی نبود. پیش از هر چیز قرار شد یک فرمانده نظامی سرشناس به تبریز بفرستیم؛ یکی از آن رؤسای نظامی قدیمی و کارکشته که بتواند با وجهه شخصی خود رزمندگان

ارمنی آذربایجان را گرد خود جمع کند. قرعه به نام ساکو سوکارتسی افتاد. اما آن زمان که او آماده می‌شد تا از ایروان به تبریز برود، به ناگاه به کام ویا افتاد و درگذشت...

ساکو درگذشت و به جای او کُری آمد. در اوایل ماه اکتبر ۱۹۰۸م. فرمانده‌ای پرآوازه با یک گروه مسلح ۲۵ نفره، که حزب دانشکسوتیون تسلیح کرده بود، از استان ایروان حرکت کرده از ارس گذشت و با درنوردیدن راهی دراز و دشوار به تبریز رسید. او کُری بود، همان ارشاک ارزرومی...

در روزی که گروه کُری به تبریز رسید صفوف رزمندگان ارمنی و ایرانی را شور و شغف فراگرفت. گروهی کوچک از رزمندگان برگزیده، مسلح به شمشیر و تفنگ، و ایدئولوژی آتشین و عطشی بی‌پایان برای جنگیدن، با تصمیمی قاطع برای کشته شدن، در برابر استبداد لگام گسیخته به پا خاسته بود. اراده آنان که از زور قحطی و حملات بی‌امان دشمن سست شده بود، دوباره قوت یافت. از همان روزهای نخست، گروه سواران دانشکسوتیون حملات سپاه انقلابی را کوبنده‌تر کرد. تصمیم گرفته شد که دفاع را کنار گذارند و به حمله روی آورند، از شهر بیرون روند و با دشمن نبرد کنند... این آزمون جسورانه‌ای بود... و نیز آزمونی ضروری بود برای جنگ‌های

تدافعی ارمنیان.

... در پی این رویدادها رفقای ما تقریباً همزمان در نواحی دیگر آذربایجان درفش شورش برافراشتند. سمبات در ارومیه، سامسون در سلماس، ظلومات در خوی. هر یک گروهی رزمنده در اختیار داشتند. سامسون ۶۰-۵۰ نفر داشت، که تقریباً همگی از جوانان ارمنی آن محل بودند.

تبریز دیگر تنها نبود. نیروهای دانشکسوتیون در ولایات، در راستای دو هدف خود تلاش می‌کردند: نخست ارمنیان را از غارت و چپاول رو به افزایش اشرار محافظت می‌کردند، و دوم حکام محلی را وادار می‌کردند که تشکیلات مشروطه را دوباره برقرار کنند. و به راستی که انجمن‌های مشروطه یکی پس از دیگری در ارومیه و سلماس و خوی دوباره برقرار شد.

ترجمه: گارون سرکسیان

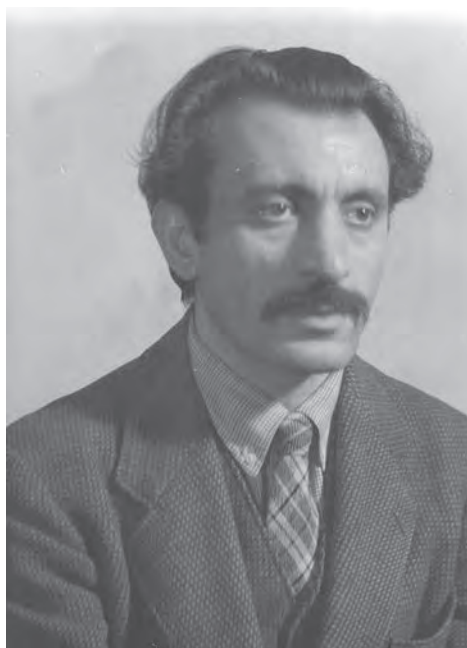
منبع: کتاب تاریخ حزب دانشکسوتیون، ج ۲، صص ۲۷۸-۲۶۷

درباره میکائیل وارانندیان

میکائیل وارانندیان (هوهانسیان) در سال ۱۸۷۰م. در ولایت شوشی در قره‌باغ زاده شد. او از فعالان برجسته جنبش ملی و آزادی‌خواهی ارمنیان، روزنامه‌نگار، فیلسوف، مورخ و عضو حزب دانشکسوتیون بود. تحصیلات متوسطه را در زادگاهش شوشی و تحصیلات عالی را در دانشگاه ژنو سوئیس (۱۸۹۷م.) به پایان برد. از سال ۱۸۹۸م. در نشریه *دروشاک*، و از ۱۹۰۷م. در *هاراج* و از ۱۹۱۵م. در نشریه *هوریزن* چاپ تقلیس، به عنوان عضو هیأت تحریریه فعالیت کرده است. در سه کشور اروپایی (رومانی، سوئیس و فرانسه) فعالیت حزبی داشته است. از سال ۱۹۰۷م. به نمایندگی از حزب دانشکسوتیون در بین‌الملل دوم شرکت کرد. پس از استقلال ارمنستان در ۱۹۱۸م. به نمایندگی مجلس ارمنستان برگزیده شد، سپس به مقام نماینده دیپلماتیک جمهوری ارمنستان در رم منصوب شد. دارای چند کتاب است، از جمله *تاریخ حزب دانشکسوتیون* در دو جلد، *تاریخچه آغازین جنبش ارمنیان*، *رافعی نویسنده*، *حزب دانشکسوتیون و مخالفان آن*، *ایده وطن*، *جریان‌های سیاسی و رستاخیز میهن و نقش ما*. او به عنوان نظریه پرداز حزب دانشکسوتیون، مبارزه سرسختانه‌ای با مخالفان این حزب از جمله بلشویک‌های ارمنی انجام داد. وارانندیان در سال ۱۹۳۴م. در فرانسه درگذشت.

زندگی آرشیل گورکی نقاش مدرن ارمنی - امریکایی

پیدا کرد. وی در جست‌وجوی مضامین آثارش، از خاطرات کودکی و نوجوانی و فرهنگ عامیانه سرزمین‌هایی که می‌شناخت، الهام می‌گرفت. گورکی در آمریکا با آن که دوستان فراوان و سرشناسی داشت، هیچ‌گاه نتوانست اندوه و رنج گذشته را فراموش کند یا حتی بر آن فایق شود. به گفته‌ی زندگی‌نامه‌نویسان، رابطه‌ی او با پدرش که زمانی برای تأمین معاش، خانواده‌آن‌ها را ترک کرده بود، هیچ‌گاه گرم و صمیمانه نشد. در بعضی نامه‌ها که به زبان ارمنی برای خواهرش نوشته از تنهایی خود در غربت و دل‌تنگی برای زادگاهش که در سال‌های جنگ جهانی اول از میان رفت، سخن گفته است. البته بعدها گفته شد که شماری از این نامه‌ها جعلی بوده و به دست خواهرزاده‌اش نوشته شده است. با این همه سیمای او در حافظه هنر معاصر به عنوان سیمای قهرمانی با میراثی از رنج و غم حک شده است؛ رنج و غمی که او آن را به دستمایه‌ای برای آفریدن زیبایی تبدیل کرده است. از اواسط دهه ۱۹۴۰ در حالی که بلوغ و پختگی هنری گورکی شکوفاتر می‌شد، سیل نامالیقات بر وی بیشتر هجوم می‌آورد. گویی دستی نامرئی او را به پرتگاه نیستی می‌کشاند. نخست استودیوی کارش در آتش سوخت و بخشی قابل توجه از تابلوها، کتاب‌ها و طراحی‌های او از میان رفت، یک ماه بعد معلوم شد که مبتلا به سرطان روده است.

وی در سال ۱۹۲۴ به نیویورک رفت و علاوه بر ادامه مطالعات هنری، به عنوان مربی نقاشی به تدریس مشغول شد؛ فعالیتی که تا پایان عمر برای امرار معاش به آن پرداخت. دوران اقامت در نیویورک برای او سال‌های پرباری بود و این کلان‌شهر چندملیتی تأثیر فرهنگی عمیقی بر وی گذاشت. در تابلوی نقاش و مادرش، گلی که به دست پسر نوجوان دیده می‌شود نماد آینده است. گورکی در اولین سال‌های خلاقیت هنری‌اش، تحت تأثیر پل سزان نقاش فرانسوی قرار داشت که خود حلقه‌ای میان مکتب امپرسیونیسم و سبک‌های جدیدتر و جسورانه‌تر اوایل قرن بیستم به ویژه کوبیسم به شمار می‌آید. شاید به همین دلیل منتقدان آثار این دوره از زندگی گورکی را پست امپرسیونیستی دانسته‌اند. وی در آخرین سال‌های دهه ۱۹۲۰ و اوایل دهه ۱۹۳۰ به مکتب کوبیسم و سپس به مکتب سوررئالیسم روی آورد. به علاوه تأثیرپذیری فراوان از پیکاسو اثر عمیقی بر وی و کارش بر جای گذاشت به طوری که گفته می‌شود سیال بودن اشکال و رنگ‌ها در نقاشی‌هایش مرهون پای‌بندی به اصول سوررئالیسم است. گورکی هنرمندی تجربه‌گرا نیز بود و شگردهای مختلفی را می‌آزمود. از جمله مناظری از طبیعت را که بارها و بارها می‌کشید، در وان حمام می‌شست و کاغذ را خشک می‌کرد و سطحش را می‌سایید تا هویت آشنای اشیا و موجودات در نقاشی‌هایش تغییر کند و به زبانی نمادین و آبیستره نزدیک شود. گورکی از اواسط دهه ۱۹۳۰ از مکتب کوبیسم فاصله گرفت و به سبکی آزادتر و عاطفی‌تر گرایش

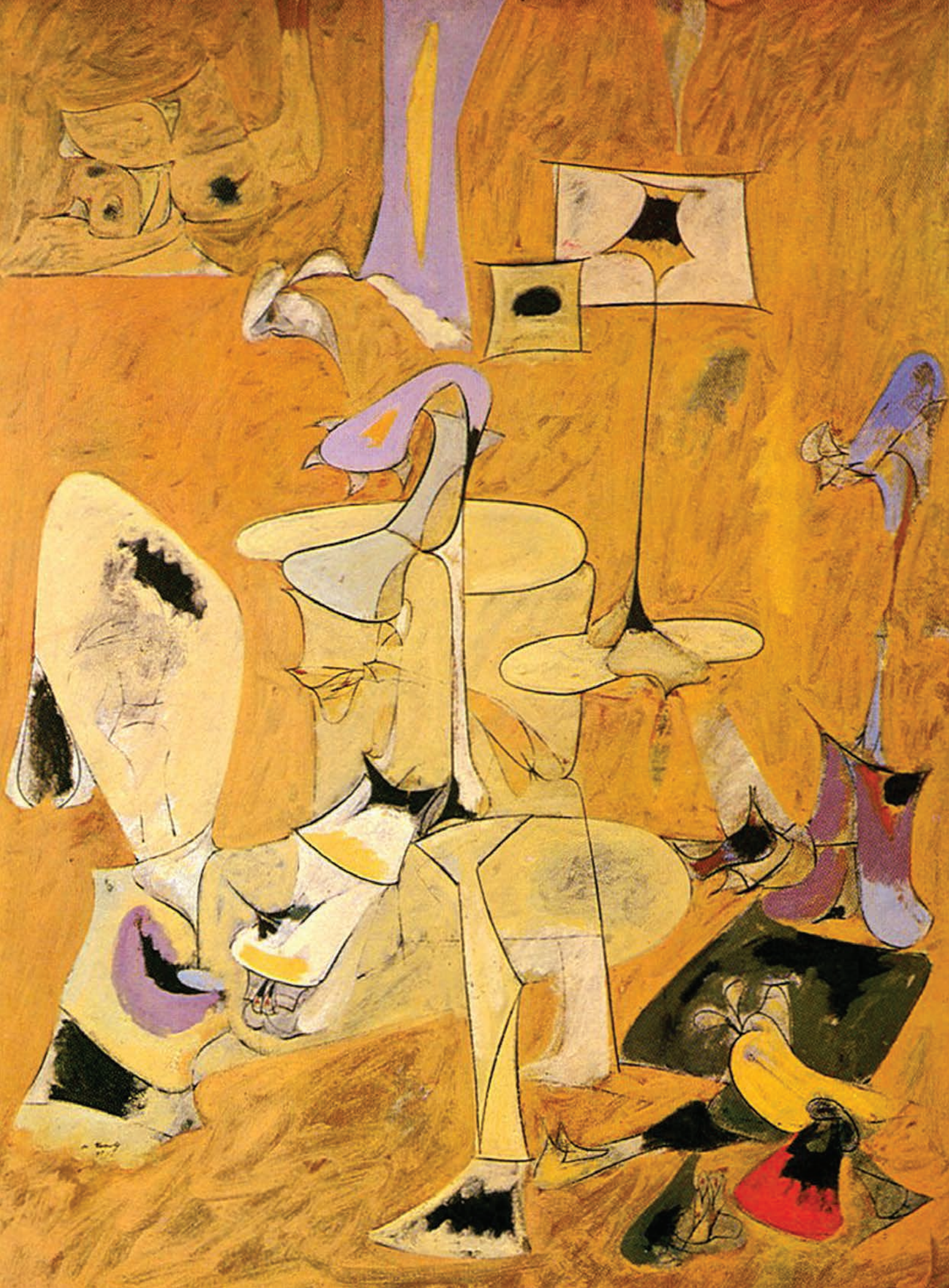
آرشیل گورکی که نام اصلی وی وستانیک ستراک آدویان است در ۱۵ آوریل ۱۹۰۴ در روستایی به نام خارکوم در نزدیکی دریایچه وان در غرب ارمنستان امروزی در امپراتوری عثمانی به دنیا آمد. گورکی در ۱۹۱۵ در دوران نسل‌کشی ارمنیان، با مادرش، شوشانینگ در مارتیروسیان، و سه خواهرش به منطقه‌ای تحت حمایت روسیه تزاری گریختند. گفته می‌شود در آن هنگام مردان ارمنی را از روستاها بیرون می‌بردند و می‌کشتند، و زن‌ها و کودکان را آن قدر به پیاده‌روی و می‌داشتند که از گرسنگی جان دهند. شوشانینگ، مادر گورکی که زنی هنردوست بود نیز به همین سرنوشت دچار شد و در ایروان درگذشت. این واقعه تلخ، خاطر گورکی نوجوان را که عاجزانه شاهد جان دادن مادرش بود برای همیشه مشوش کرد. گورکی و خواهرش، وارتوش، در سال ۱۹۲۰ به آمریکا مهاجرت کردند و به پدرشان پیوستند. گورکی ضمن کار در یک کارخانه لاستیک‌سازی در یک هنرستان طراحی در بوستون هم به هنرآموزی مشغول شد.

عکسی که نقاشی نقاش با مادرش در زادگاهش از روی آن کشیده شده است.

روبه‌رو: عروس ... رنگ روغن روی بوم،

۹۶،۵ در ۱۲،۸ سانتی‌متر - ۱۹۴۷

چپ: ضربه‌های خون‌زنگ قلم مو همراه شرمه‌های

باریک رنگ - ۱۹۴۴

در همان زمان همسرش، آگنس ماگرودر، که از مدتی پیش با یکی از دوستان گورکی رابطه داشت، او را ترک کرد و دو دخترش را نیز با خود برد. وی چند روز بعد در یک تصادف که به خاطر مستی دوستش در حین رانندگی رخ داد، کمر و گردنش آسیب دید. نقاش ۴۴ ساله که با جسم و روحی فروپاشیده، از همیشه تنهاتر و در مانده‌تر شده بود، در حالی که نامش در محافل هنری چندان شناخته شده نبود، در ۲۱ ژوئیه ۱۹۴۸ خود را در خانه‌اش در نیویورک حلق آویز کرد.

پایین: طبیعت بی جان - ۱۹۲۴

شعری از دفتر آهنگ بی انقطاع سروده آزاد ماتیان

تمامی صداهای خندان و اندوهگین
در چشم‌های او زاده می‌شوند
و جهان را
با سرود بارانی نورانی و مهربان فرا می‌گیرند.

تنها

بی خیال

و تُرد است

محبوب من

من

نوازشِ نومیدانه‌ام را بر شانه‌های سردش می‌افکنم
و برای این که در بَرَش گیرم
تا بی‌نهایت گسترده می‌شوم.

بی‌پایان

نامحدود

و گوشتین است

محبوب من

گرسنگی سیری‌ناپذیر من است،
نان روزانه‌ام،
آب عطش،
خاک ریشه‌هایم.
شیرینی رسیده‌ی انتظارم است
محبوب من.

بی‌قرار

عاشق،

خسته

و زیباست

محبوب من.

مرغان مهاجر بهاری

آشیانه‌هاشان را بر بالش او می‌سازند

و ستاره‌ها

در دست‌های گرم او تخم می‌گذارند

و جوجه‌هاشان را به دنیا می‌آورند.

بی‌قرار

دیوانه

و رهگذری بی‌خواب است

محبوب من.

قلب رمیده‌اش

تنها در مرغزار نگاه من آرام می‌گیرد
و پلک‌هایش تنها بر سینه من به هم می‌آیند
همانند پروانه‌هایی که خاموش می‌شوند.

سکوت می‌کند

تا رویاها بر لبانش بیارامند

لبخند می‌زند

تا گل‌ها در تاریکی شب بشکفند

بر می‌خیزد

تا نور فواره زند

بر حلقه‌های بازشونده بر آب برکه‌ام.

دست کوچکش را بر میز می‌نهد

و میز از بوی خوش نان سرشار می‌شود.

عاشق

خاموش

و گشاده‌روست

محبوب من

ابره‌ای خاطره: زادگاهم آبادان جوراب شلواری

آوارت طروسیان

خسته به خانه برمی‌گشت می‌دویدم و زنبیلش را از دستش می‌گرفتم و خسته نباشی می‌گفتم. همیشه با لبخند می‌گفت این خسته نباشید تو تمام خستگی منو از بین می‌بره. من اما زنبیل را نه تنها برای خوش آمد او بلکه برای دیدن چیزهایی که توش بود می‌گرفتم. گاهی یک مجله انگلیسی یا یک تقویم قدیمی یا پاکت کوچکی با چند بیسکویت یا چند تکه لباس قدیمی توی زنبیل بود که مرا مشغول می‌کرد.

خانم تاملینسون را دیده بودم. برعکس تصور من موهای مشکی داشت با چشم‌های ریز مهربان. از رفتار مادرم در روزهایی که مدرسه تعطیل بود و مرا با خود به منزل خانم و آقای تاملینسون می‌برد می‌فهمیدم که زنی بسیار مقرراتی و منظم است. مادرم اجازه نمی‌داد به چیزی دست بزنم. قوطی خاصی بود که خانم تاملینسون در آن برای

آن روز جوراب کوتاه تنم بود و حسایبی سردم شده بود؛ بخصوص توی صف، موقع کلاس رفتن. هیچ وقت دلم نمی‌آمد چیزی از مادرم بخواهم. می‌دانستم اگر هم پولی دستش باشد حتما برای موارد ضروری تر خرج می‌کند وگرنه مجبور نبودیم خیلی از روزها نان خالی بخوریم. بعد از این که مدتی بود کار خیاطی‌اش بیشتر تبدیل شده بود به پشت و رو کردن یقه پیراهن و رفو کردن و کوتاه و بلند کردن لباس مردم و خرجی خانه را در نمی‌آورد، به پیشنهاد آشنایان در خانه یکی از کارمندان انگلیسی شرکت نفت به کار خانگی مشغول شده بود. کمی انگلیسی بلد بود که در سه کلاس درسی که در روستاشان در چهارمحال خوانده بود یاد گرفته بود. ولی معلوم بود کار خانگی خیلی بیشتر خسته‌اش می‌کرد. هر روز ساعت پنج یا شش بعد از ظهر وقتی با چهره

زنگ تفریح تمام شد و ما هنوز غرق بازی چهار گوش بودیم. یکی از بازی‌های مورد علاقه ما دخترهای دبستان در زنگ تفریح، چون حتی در چند دقیقه هم می‌شد آن را بازی کرد. بخصوص در حیاط مدرسه ادب. کلیسا در حیاط مدرسه قرار داشت و چهار ستون بلند ناقوس‌خانه کلیسا، چهار گوش بزرگی را تشکیل می‌داد که جون می‌داد برای این بازی. یک نفر وسط می‌ایستاد و چهار نفر در چهار گوش باید سعی می‌کردند جای خود را با یکدیگر عوض کنند طوری که نفر وسط جای آن‌ها را نگیرد، وگرنه بازنده باید وسط قرار می‌گرفت. آن سال زمستان آبادان برعکس هر سال خیلی سرد بود. دخترهای همکلاسی اغلب جوراب‌های بلندی می‌پوشیدند که به شان می‌گفتند جوراب شلواری، با جنس کرک و نایلون کلفت به رنگ‌های مختلف. من اما

مادرم بیسکویت یا شیرینی می‌گذاشت و من تنها اجازه داشتم از آن بخورم. اما دیدن منزل او در هر صورت برایم جالب بود. بوی خاصی می‌داد که بوی منزل ما نبود. یک جور بوی تمیزی زیاد. در پاک کردن قاشق چنگال‌ها و ظروف نقره با ماده خاصی که حسابی آن‌ها را برق می‌انداخت، یا دادن رخت‌های شسته از زنبیل برای پهن کردن روی بند، به مادرم کمک می‌کردم. هر روز هفته مخصوص کار خاصی بود که در برنامه برای مادرم نوشته شده بود. جارو و گردگیری اما هر روز جزو کار بود. بعضی روزها آقای تاملینسون برای خوردن ناهار به خانه می‌آمد و مادرم غذای او را که اغلب گوشت پخته و سیب زمینی آب‌پز بود گرم می‌کرد و ظرف فلزی روی آن می‌گذاشت تا در ساعت مقرر بپاید و بخورد. مادرم پس از این که خانم تاملینسون می‌آمد و با سرکشی به سوراخ سینه‌ها از تکمیل کار مطمئن می‌شد، به خانه برمی‌گشت.

زنگ دیکته بود و من دیگر از گرفتن جایزه بابت ده تا بیستی که گرفته بودم مایوس شده بودم. خانم آرگناز برای تشویق بچه‌ها قول داده بود که هرکس ده تا بیست بگیرد جایزه خواهد داشت. من اما دوازدهمین بیست را هم گرفته بودم. و او که می‌دانست وضعیت مالی ما نسبت به بچه‌های دیگر که اغلب پدران‌شان کارمند شرکت نفت بودند زمین تا آسمان فرق دارد، با تحسین به من نگاه می‌کرد و همیشه سؤالاتی برای عبرت گرفتن دیگران از من می‌پرسید. مثلاً می‌پرسید برای یادگیری، چند بار لغات سخت درس را نوشته‌ام. اما من که دیکته را تنها با خواندن در خانه و سر کلاس یاد گرفته بودم می‌دانستم این سؤال نه برای شنیدن جواب واقعی بلکه برای رساندن یک پیام به بچه‌ها پرسیده می‌شود، پس می‌گفتم چهار بار. اما شرایط سخت‌تر وقتی بود که برای مقایسه می‌پرسید شما چند اطاق دارید. و من که به تازگی با برادران و خواهر و مادرم از دو اطاق مصادره‌ای سربازخانه‌های قدیمی هندی به یک اطاق منتقل شده بودیم، می‌گفتم دو اطاق، تا هم عزت نفسم را حفظ کنم و هم پیام معلم را که «ببینید شما که در خانه چند اطاق خوابه زندگی می‌کنید درس خواندن را از این دانش آموز یاد بگیرید» برسانم. خانه‌های دوستانم را اغلب در جشن تولدها دیده بودم. دو تا از هم‌کلاسی‌ها هم مرتب مرا به خانه‌شان دعوت می‌کردند و پدر و مادرشان از مادرم اجازه می‌گرفتند که گاهی چند روز در خانه‌شان بمانم. خیلی به من خوش می‌گذشت. در خانه ایرن همیشه بازی‌های خیلی جالبی بود. پازل‌های چند صدتایی قشنگ و ایروپولی و اسباب‌بازی‌های خارجی که در بازار کویتی یا فروشگاه‌های شرکت نفت پیدا می‌شد. خانه‌شان خیلی خیلی بزرگ بود. با چهار پنج اطاق، به جز

مهمان‌خانه و آشپزخانه‌ای دوبرابر اطاق ما. گاهی با او به کلاس باله و استخر هم می‌رفتم. فقط شب‌ها موقع خواب وقتی به یاد مادرم و خواهر برادرهام می‌افتادم گریه‌ام می‌گرفت و دلم برای آن‌ها تنگ می‌شد.

خانم آرگناز از پنجره‌ی رو به راه‌رو دیده شد. یکی از بچه‌ها گفت مادرم ورژ آمد. ورژ هم‌کلاسی جدید ما بود که از ردی‌های پارسل بود. پسری بسیار تخس و شیطان بود که یک چشم نداشت، در واقع یک چشمش دوخته شده بود. چون خانم آرگناز هم یک چشمش مصنوعی بود بعضی از بچه‌ها با شیطنتی بی‌رحمانه در خفا مادر ورژ صداش می‌کردند. طبق معمول دست معلم ارمنی‌مان پر بود از دفترهای یک شکل صورتی که همه نایلون شده بودند. دفترهای ارمنی به علت این که خط حاشیه در سمت چپ دفتر داشتند و از سمت چپ نوشته می‌شدند با دیگر دفترها متفاوت بودند. این دفترها با جلد محکم مقوایی با رنگ‌های ملایم صورتی، آبی، لیمویی و سبز روشن، با کادری چهارخطی در وسط جلد برای نوشتن اسم و فامیل و کلاس و موضوع دفتر، مخصوص زبان ارمنی چاپ می‌شدند. اول سال معلم معین می‌کرد که چه رنگی برای چه درسی است و آن‌ها را از جاهای خاص باید می‌خریدیم و گران‌تر بودند. دفتر درس‌های غیر ارمنی را از هر جایی می‌توانستیم بخریم و به هر شکل جلد کنیم. بعضی‌ها با کاغذ کاهی قهوه‌ای جلد می‌کردند بعضی با نایلون و بعضی‌ها تا آخر مدرسه هم جلد نمی‌کردند. من از وقتی دفترهای جلد شده بعضی از بچه‌ها را دیدم که با کاغذ سفید و نایلون جلد می‌کردند خیلی خوشم آمد و از مادرم خواهش کردم به جای کاغذ کاهی که ارزان‌تر بود کاغذ سفید و نایلون برای جلد کردن بخرم. کادر مشخصات را هم با خودکار قرمز با دقت می‌کشیدم تا جوهر ندهد.

دفترهای صورتی دیکته ارمنی بین بچه‌ها بخش شد. من سیزدهمین بیست را هم گرفته بودم. خانم آرگناز بسته‌ای پوشیده با کاغذ کادو را هم از کیف بزرگش درآورد. دلم به تاپ تاپ افتاد. سعی کردم خودم را بی‌توجه نشان بدهم ولی تمام هوش و حواسم به بسته بود. آیا جایزه من بود؟ کلاس اول و دوم که شاگرد اول شده بودم یک کتاب جایزه گرفته بودم. جایزه کلاس اولم کتابی بود بسیار سنگین هم از نظر وزن و هم محتوا در باره جانوران زیستگاه حیاط وحش ارمنستان! حسابی از جایزه‌ام دلخور بودم. فقط عکس‌هاش را می‌توانستم نگاه کنم. نمی‌فهمیدم چرا این کتاب را به من جایزه داده‌اند. جایزه کلاس دوم اما کتاب داستان‌های خرگوش در جنگل به زبان ارمنی بود. مثل همه کتاب‌های آن زمان فقط چند طراحی سیاه و سفید به عنوان تصویرگری کتاب

داشت ولی من خیلی خوشم می‌آمد و تابستان تمام داستان‌هاش را با وجود این که سخت بود و بعضی کلماتش را نمی‌فهمیدم خواندم.

معلم شروع کرد به تعریف کردن از من، و دوباره مقایسه‌هایی برای توجه دادن دیگران به درس خواندن و از این حرف‌ها. قلمم حسابی می‌زد. خودم را محکم به صندلی چسباندم. مرا صدا زد که بروم پای تخته. توجه بیش از حد دیگران به خودم را دوست نداشتم و دلم می‌خواست زودتر حرف‌های معلم تمام شود و من با جایزه سر جام بنشینم. نفهمیدم معلم‌مان دیگر چه گفت ولی بالاخره کف زدن بچه‌ها به سخنرانی معلم پایان داد و من به دستور معلم کاغذ جایزه را باز کردم و چیزی را که در بسته بود دیدم. یک جوراب شلواری به رنگ آبی نفتی با بافت نقش‌دار! خیلی قشنگ بود و من همچنان به خاطر خوشحالی زیاد قلمم می‌زد که یکی از پسرهای کلاس پرید و مرا بوسید. صدای خنده و همهمه بچه‌ها بلند شد. نمی‌دانم خجالت از این کار غافلگیرکننده بود یا فشار تحمل توجه زیاد، یا واقعاً فقط از خوشحالی بی‌حدم بود که یک مرتبه زدم زیر گریه.

آن روز بچه‌ها مرتب از من می‌پرسیدند که چرا گریه کردم و آیا از جایزه‌ام خوشم نیامده؟ معلم هم کمی دلخور شد. هرچه گفتم خیلی خوشم آمده باورش نشد.

زنگ بعدی تمام فکرم این بود که کی به خانه می‌رسم تا جایزه‌ام را به مادرم نشان دهم. عصر مرتب سر کوجه می‌رفتم تا آمدن مادرم را ببینم. بالاخره از دور دیدم و به طرفش دویدم. دستش را گرفتم و تا رسیدن به خانه، ماجرای جایزه‌ام را گفتم. بعد جایزه را به‌ش نشان دادم. مادرم که وقتی خوشحال بود چشم‌هاش به طرزی خیره‌کننده می‌درخشید گفت: چه خانم معلم خوبی دارید! و من که مثل همیشه با کمی ترس به رگ‌های برجسته دست‌هاش نگاه می‌کردم احساس کردم چه قدر خوشحالم و چه قدر مادرم را دوست دارم.

هویک گاسپاریان ترانه سرا و رهبر گروه کر

که این اجرا چندین بار در حضور شاه ایران، نمایندگان کشورهای مختلف و شخصیت‌های دولتی تکرار شد. هویک گروه کر یلنا آودیسیان را نیز رهبری کرد که در تهران و سایر شهرهای ایران اجراهایی داشت و مورد تحسین و تقدیر قرار گرفت.

هویک از سال ۱۹۵۲ به بعد، بیش از ۳۰ سال، در مدارس نوبار، گولبنگیان و ماری مانوگیان تحت نظر انجمن خیریه، و نیز مدارس ملی ارامنه به نام‌های روستوم و ناییری، مشغول تدریس آواز و موسیقی بود. سپس از سال ۱۹۸۲، به مدت ۹ سال، در لوس آنجلس در مدرسه ملی به نام واهان و آنوش شامالیان تدریس کرد.

او هم‌زمان ۳۰ سال سابقه معلمی داشت و در این زمینه از تلاش باز نایستاد تا در جوانان ارمنی عشق و علاقه نسبت به آواز و موسیقی ایجاد کند و برای آن‌ها همیشه ترانه، قطعات موسیقی و اپرت‌های نو می‌سرود. هویک گاسپاریان بر مبنای اشعار شعری ارمنی تعدادی ترانه برای گروه کر چهارصدایی و آواز تک خوانی سروده است. وی غیر از سرودن ترانه‌های خود، ترانه‌های فولکلور ارمنی و ایرانی نیز تنظیم کرده است.

در سال ۱۹۵۴ هنگام برگزاری جشنواره بزرگداشت هزارمین سال ابن سینا، بالت - سویت گل‌گندم اثر هویک گاسپاریان با اجرای بالت مایستر سارگیس جاننازیان، به همراهی ارکستر سمفونی ملی

تدوین موسیقی آشکار شد. قدم‌های اولیه او برای سراییدن ترانه مورد تشویق استادش واقع شد. وی به غیر از راهنمایی و کمک، فرصتی را فراهم کرد تا هویک به عنوان نوآموز کارهایش را اجرا کند.

ترانه‌های نوشته شده هویک برای گروه کر، از سال ۱۹۴۶ اجرا شد. ابتدا در انجمن فرهنگی جوانان ارمنی (باشگاه آارات فعلی) به رهبری ویلی بادماگریان، و سپس در موارد مختلف توسط

گروه کر باشگاه آارات به رهبری ادیگ هوسپیان و بعد توسط گروه کر آرمن به رهبری واهان هاروتونیان و سپس توسط گروه کر مشاگویت (فرهنگ) به رهبری رافی نرسیسیان و دیگران به اجرا درآمد.

هویک گاسپاریان اولین بار در سال ۱۹۴۶، به عنوان رهبر گروه کر، مشاگویت را رهبری کرد. سپس گروه کر مدرسه بالت سارگیس جاننازیان را رهبری کرد

هویک در ۱۴ آوریل ۱۹۲۷ در شهر تبریز، مرکز آذربایجان شرقی، به دنیا آمد. پدر او، گریگور گاسپاریان (جوج آقا) نقره‌ساز و اهل آیگستان، شهر وان بود. گریگور بعد از استقرار حکومت شوروی در ارمنستان، به همراه بسیاری به ایران مهاجرت نمود و در تبریز با دوشیزه آنیک باغداساریان ازدواج کرد. آن‌ها صاحب سه پسر و یک دختر شدند و هویک فرزند ارشد آنان بود. خانواده گاسپاریان در سال ۱۹۳۴ از تبریز به کرمانشاه کوچ کردند و بعد از سه سال به تهران رفتند.

هویک در سال ۱۹۵۲ با دوشیزه گیانه بابایان، خواننده سوپرانوی گروه کر، ازدواج کرد. آن‌ها صاحب چهار فرزند به نام‌های آناهید، آرمن، آنوش و زاره شدند که همه آن‌ها به غیر از کارهای روزمره، در زمینه آواز، موسیقی و امور فرهنگی فعالیت گسترده دارند.

هویک از کودکی علاقه شدیدی به آواز و موسیقی داشت، اما شرایط مناسبی نداشت. او بسیار دیر توانست موسیقی (ویلن) را از روبن گریگوریان، موسیقیدان، در تهران بیاموزد.

به زودی در وجود او استعداد ترانه‌سرایی و

گروه آواز چهار نفره هویک گاسپاریان

۱۹۶۰

شاعران ارمنی گقام ساریان و آرام گارونه همراه گروه آواز آناش ۱۹۶۵

برای برنامه‌ها و اجراهای گروه کُر آناش، روزنامه‌های ارمنی زبان در لوس آنجلس مانند: آسپارز، نرهای، های گیانک و کالیفرنیا کوریر و همچنین هوریزن در کانادا و هاراج در پاریس گزارشهایی انتشار داده‌اند.
ترجمه: دکتر مائیس خاقت‌زاده

هویک گاسپاریان در سال ۱۹۸۲ این بار با پیشنهاد شعبه انجمن ملی تعلیم و تربیت و فرهنگ ارامنه در گلندل، گروه کُر آناش را در شهر لوس آنجلس تأسیس کرد که از طرف مردم منطقه مورد تقدیر قرار گرفت و اجراهای او به طور شایسته مورد تحسین واقع شدند.

ایران و گروه کُر هنرستان عالی موسیقی، در حضور خاورشناسان مشهور بین‌المللی روی صحنه آمد و مورد تقدیر و تحسین شاه و حضار قرار گرفت. هویک در سال ۱۹۶۳ گروه کُر آناش را تأسیس کرد که به غیر از اجراهای برنامه سالیانه خود گروه، اغلب در برنامه‌های ارمنی تلویزیون ملی، برنامه اجرا می‌کرد. روزنامه‌ها و مطبوعات مختلف برای اجراهای گروه کُر آناش تقدیر و تحسین نوشتند. مانند روزنامه آلیک در تهران و گرگان تیرت (روزنامه ادبی) و هائزیک دزاین (صدای مهین) از ارگان‌های انجمن نویسندگان ارمنی در ارمنستان و همچنین ماهنامه کولیس چاپ استانبول.

در کتاب برکر/سپورکتیس که مجموعه ترانه‌های دیاسپوراست (اثر تسیتسیلیا برودیان، پژوهش‌گر موسیقی در ارمنستان) خلاصه‌ای از بیوگرافی هویک گاسپاریان و نیز نمونه‌هایی از ترانه‌های مربوط به نوباوگان و جوانان آمده است که از جزوه چاپ ۱۹۶۲ وی برگزیده شده‌اند.

خواننده مشهور ارمنستان هوانس بادالیان،

همراه گروه آواز آناش ۱۹۶۵

